

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: **Rieger Imre.**

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOD PÉTER, BOROS GYÖRGY, DR. CSERNÁTONI GYULA,
CSIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

VÁRADI KÁROLY.

Született 1841-ben, meghalt 1886-ban.

Megrendítő sorok: „Megdöböntő, hogy éppen hivatali buzgóságának s igazság szeretetének kellett áldozatul esnie“ — így írta gyászjelentésében kolozsmegyei tanító-testületünk. A csatatéren esett el, kötelességének hű teljesítése közben. Az élete delében levő férfiú huszonhét napig küzdött a halállal — kiszenvedett. Ezeren meg ezeren állották körül végső nyughelyét. A mély, igaz részvét közé a méltó felháborodás hangja is vegyült, mint dörgő és sujtó ítélet. Az az általános osztatlan tisztelet és becsülés, melyben részesült, csak kevés ember jutalma szokott lenni. Itt született Kolozsvárt. Atyja tekintélyes ügyvéd volt. Iskoláit a helybeli unitárius főgymnasiumban végezte be kitünő sikerrel. Már a kollegiumi években kivívta tanárainak, osztálytársainak szeretetét és becsülését. Nemes jelleme, kiváló tehetségei vezérszereplést biztosítottak számára, s az önképző- és olvasóköri évkönyvei a törekvő ifjuról kitüntető elismeréssel beszélnek.

Irodalmi lelkes munkássága, már akkor ifjui tüzzel párosult fényes szónoki tehetségei, szerény, nemes, taníthatatlan jelleme a jó, szép s igaz szolgálatában a kollegiumi ifjuság között első s maradandó helyet biztosítottak neki.

A középiskolák végeztével a tudomány-szomjas ifju külföldre ment. A jeni és göttingai egyetemeken a természettudományok és böselem voltak kedvenc tanulmány-tárgyai. Férfias jelleme, törekvő munkássága ott is hódítottak úgy tanárai, mint tanulótársainál. Külföldről hazajövet az Unitáriusok Egyh. Főtanácsa a tordai algymnasium igazgató tanárává nevezte ki, mely állásban közmegelegedéssel működött, helyes s biztos nevelés-oktatásügyi munkásságával emelve ez iskola szellemi, elsőrangú érdekeit.

Midőn városunkban 1870-ben a városi polgári iskola november havában ünnepélyesen megnyitott, már akkor Váradi Károly tanártársa volt dr. Császár Károly akkori első igazgatónak, a városi iskolaszék őt választván meg egyhangulag a magyarnyelv rendes tanárának. Egy év múlva dr. Császár K. a budapesti egyik főreáliskolához tanárnak választván, Váradi Károly lett e tisztán

községi középiskola igazgatója. Azon tíz év, melyet ez iskola szolgálatában oly önzetlenül töltött, maradandó emléket biztosított nevének. A komoly, de lelkes tanárt szerették tanítványai s ragaszkodtak hozzá. Lelkesen, melegen tudott tanítani.

Mikor a polgári iskola igazgatását átvette, az még a kezdet nehézségeivel küzdött. Ő fejlesztette s alatta erősödött. A polgári iskola prosperálása fényes igazgatói működésére vezethető vissza; mily sokszor könnyezett a nemes jellem a tiszta örömtől, midőn az évi zárvizsgálatok alkalmával a kitüntetett tanulóknak a jutalmakat kiosztá! Azoknak, kik a polgári iskolából kikerültek, gyakorlati életpályát keresett. E szempontból volt ő is egyik lelkes kezdeményezője a közép kereskedelmi iskolának s egyszersmind első igazgatója, a mely ma már Kiss Sándor tanár jeles igazgatása alatt virágzó, jó névvel bíró Kereskedelmi Akadémiává nőtte ki magát.

Polgártársai, a városi köztörvényhatóság, tanártársai s tanítványai a közpályán megpróbált egyenes jellemet, az önzetlen lelkes városi képviselőt, az odaadó szerető pályatársat s a jó tanárt szerették benne. De nemcsak a városi polgári iskola körül szerzett ő kiváló érdemeket, a városi iparos tanoncok oktatás egyik lelkes alapvetője s első igazgatója volt, ezzel elévülhetlen érdemeket szerezve Kolozsvár iparos polgársága fontos érdekeinek!

Állandó emlék. nem muló érdem hirdeti mivét pályatársai között.

A kolozsmegyei tanító-testület, melynek több ízben volt érdemes elnöke, több mint egy évtizedre terjedő multja, szerény, de kiváló, önfeláldozó munkássága számtalan maradandó nyomaira vezet vissza.

Uttörő volt ő népoktatásunk mezején a szó igaz értelmében. E lapok, mint az erdélyi részek egyetlen nevelés-oktatásügyi szakközlönye, egyik leghivatottabb szerkesztőt s későbbi munkatársát vesztette el benne! Mindeny nyi, kihívó zaj s fontoskodás nélkül szerzett érdem, nem csoda, ha a nagyméltóságú m. kir. minister dr. Trefort Ágoston figyelmét is felkeltette s Kethelyi kolozsmegyei tanfelügyelő s kir. tanácsos halálával megüresedett diszes állásra, e lapok egykori derek szerkesztőjét, Kolozsvár hű fiát, az erdélyi részek s kiválóan városunk nevelés-oktatásügyi érdekeinek ez elsőrangú harcossát hívta meg.

A minister ur megjutalmazta e tényével a ritka érdemet, megnyugvást, bizalmat, reményt öntött mindnyá-

junk kebelébe, kik Váradi Károlyban sok nemes törekvés biztos zálogát találtuk és működésének fényes sikereit élvezhettük is!

A megyei tanítók általános örömmel fogadták ki-nevezését. Jótékony működésének, csak igazságot szerető lelkének áldásos hatása már a legelső években meglát-szott. Nem fejlesztette ő a burokratikus formákat, de igenis a tanítás gyakorlati módszertanait. Kiváló gondja volt a tanítókkal szüntelenül érintkeznie. Meglátogatta őket un-talanul, útasította, tanította. Helyes paedagogiai érzéke s képzettsége volt. A tudás által a lélek és szív neme-sebb irányban vett képzésére igyekezett hatni. Örömmel, tisztelettel vették tőle. Nem is hivatali főnöke, hanem szerető barátja volt a tanítóknak. Ha valamelyiknek ne-héz ügye volt, úgy jött hozzá, mint az apjához elpana-szolni és segítséget kérni. Igen gyakran esett meg az, hogy iskolalátogatás alatt a falusi iskolában ő maga kez-dett tanítani, hogy a tanítót oktassa. Mindig buzdította alárendeltjeit, csupa szeretet és elismerés volt irántok. A tanítók is viszonyozták s minden alkalommal bebizo-nyították vonzalmukat. Kevés megyéje van az országnak, a hol olyan összhang volt a tanítók és tanfelügyelőjük között. Mint hivatalnok, nem elégedett meg a száraz adathalmaz feldolgozásával, hanem maga igyekezett az adatok hitelességének utána járni.

Egyike volt a városi köztörvényhatóság legtevéke-nyebb tagjainak. Ő indítványozta a két községi iskola felállítását, az ismétlő iskolákat, melyek mind felvirágoz-ván, lényeges tényezőivé lőnek városunk tanügyi előha-ladásának. Hogy tankerületének ügyeit mennyire szíven hordozta, bizonyítja az, hogy hivatalos ügyekkel kórágán is, életének majdnem utolsó perczéig foglalkozott!

A mult évben a városi polgári iskola nagy termé-ben egy egyszerű, de jelentőségében meghatározó ünnepély folyt le. Ez ünnepélyt dr. Bartók István kezdeményezé-sére a tanári kar egy szívvvel, lélekkel rendezte. Váradi Károly akaratlanul is hódított, úgy annyira, hogy tanár-társai még életében kitüntető jelét akarták adni iránta való, meg nem szűnő vonzalmuknak!

Lefestettük. Az arcképet Sárdi István, az elhunyt egyik jó barátja által híven festve, örömmel, büszkeség-gel adtuk át a nyilvánosságnak. Erdemeit dr. Ferenczi Zoltán méltatta meggyőződéssel, tárgyától inspirált ritka nemes szívvvel. Váradi öröm-könnyekek közt fogadta a ki-tüntetőst, mindezt szerényen nem magának, hanem a ne-velés-oktatás szent ügyének tulajdonítva. A törvényható-ság fejei, közéletünk kiválóbb jelesei, barátai meghatva osztozkodtak ez egyszerű ünnep szép örömeiben. Polgár-iskolai tanulók hálaéneke zárta be ez ünnepélyt.

Mint ember, a legjobb barát, szellemes, meggyőző és felvilágosító, közügyekben lelkes munkás. Maga az egyenesség, a hivatalos lelkiismeretesség és pontosság. A közéletben az ember én-jét csak szellemi s erkölcsi elhivatásban szerette méltatni; önző, anyagi érdekek soha sem ingerelték, se nem sarkalták.

Visszaélés, tulkapás, ehhez nem értett. Ha látta, hogy ezekkel meg kell küzdenie, bátran, köteleességérből tette meg ezt, de ez már felzavarta kedélyelete szép egyensu-lyát. Hogy az önös érdekek, rossz akarat ez elhivatása teljesítésében jellemerőssé lett férfit megingatni akarták, azt fájdalom, értjük; de hogy egy végzetes golyó oltsa ki tetteiben oly gazdag életét — ez megrendített! *E golyót a puszta légbe kellett volna röpíteni!*

Már eltávozott körünkől. . . A közpálya kipróbált, nemes jelleme, az igaz pályatárs, a hű barát, városunk és megyénk e kitűnő tanfelügyelője nincs többé közöttünk? . . .

Kipótolthatatlan veszteség ez az árván maradt csa-ládra és tanítótestületünkre nézve is.

Kolozsvár város tanácsa is őszintén osztozott a csa-lád és tanítótestület gyászában és elhatározta, hogy az elhunytnak széke 6 heti gyászszal vonassék be s a halála feletti részvét jegyzőkönyvileg örökíttessék meg. Nagy Mór tanácsos indítványára meleg, kitüntető részvétiratot intéztek az elhunyt özvegyéhez. A biharmegyei tanító-testület képviselőileg jelent meg a temetésen, Sipos Orbán kir. tanfelügyelő, Eszényi Sándor elnök és Toth polgári isk. igazgató személyében.

Váradi Károly a hol megjelent, a nevelés, a hala-dás apostola volt! Azért multja szépen megírott értékes könyv, becses emlékül az utódokra, igaz példaadásul a nyomán törekvőkre. . . .

Legyen áldás néma porhüvelyén! Az emlékezet en-gesztelő és jutalmazó szelleme lengjen és békítsen ki ko-rán, igen korán bezárult sirja felett! Béke veled!!

Czirják Albert.

Beszéd, Váradi Károly sirjánál.

Tantestületünknek, a kolozsmegyei tanító-testületnek mély gyásza van.

Az ezelőtt négy héttel történt szerencsétlen ese-mény, — fájdalom — a legszomorubb véget ért. Megtör-tént, a mitől annyira tartottunk. S az aggodalom-teljes, álmatlan éjszakákat, a töprengésben töltött kínos nappa-lokat, melyek a szenvedőnek annyi testi és lelki fájdal-mat s az ötlet szeretőknak és érette aggodóknak oly sok gyötrelmet okozának — szomorú való — nem a mindnyá-junk által óhajtván várt enyhülés, hanem a halál örök ál-ma váltá fel.

A keserű pohár teljesen kiürítve már. A fáradha-tatlan, munkás kezek elmerévültek, az élénk és éles lá-tású szemek mély álomra csukódtak; az övéit és sokakat oly forrón és igazán szerető szív kihűlt, verése megállott s a gondolatok tronján, a derült homlokon, az enyészet angyala ül, míg a beszédes ajkak örökre elnémultak.

Igen, Váradi Károly, Kolozsmegye kir. tanfelügye-lője, tantestületünknek s a fejlődésnek indult hazai neve-lés-oktatásügynek egyik kimagasló vezérférfia, a gondos családfő és nevelő, édes apa, a buzgó, lelkiismeretes és igazságos hivatalnok; a kitűnő társadalmi férfi s minden nemes ügyért melegen érdeklődő, tevékeny, igaz hazafi, a tanítóknak valódi barátja, vezére és tanácsadója, nincs többé.

S megdöbbenő, hogy éppen hivatalos buzgóságá-nak és igazságérzetének védelméért kelle áldozatul esnie.

Mi azért, a vezér nélküli hadsereg tagjai, a hazai nevelés-oktatás-ügynek közharcosai, kik az ő már fájda-lom, porba hullatott zászlója alatt szolgáltuk az ügyet, melynek évek során vezetője vala s kik az ő hivatalos munkásságának, szakképzettséggel párosult, úgyszeretet-ből kifolyó ernyedetlen buzgalmának és lankadatlan tevé-kenységének tanúi valánk s barátságos szeretetében ré-szesülénk; mi, mondom a kolozsmegyei tanító testület tagjai s a mi tanító testületünkkel testvéri viszonyban álló biharmegyei tanító-testületnek jelen levő vezérférfiai, elősmerő, halás szívvvel és mély részvétellel álljuk körül kóporsóját, melyben meghidegült tetemei pihennek s mint életében a legőszintébb tisztelettel, párosult szeretettel vonzódnánk és ragaszkodnánk hozzá, úgy most halálában is a legmélyebb és legbensőbb fájó érzéssel sajnáljuk, őszin-

tén sajnáljuk elvesztését s ily érzelmek között bocsátjuk hült tetemeit örök nyugalomra, hiven megőrizvén emléket sziveinkben. Csendes nyugalomnak, örök békének hazája, szomorú temető.

Ime, átal adjuk neked azt, ki előttünk s nekünk kedves és oly drága vala, de a ki már többé nem lehet a miénk és a kit már többé nem birhatunk.

Isten veled kedves volt vezérünk, isten veled szeretett barátunk, kartársunk és úgyrokonunk!

Legyen csendes nyugalmad és zavartalan örök álmaid.
Nyugodj békén s csendes álmot aludj sírod párnáján.
S szenvedésid után tested leljen enyhet nyugágán!

Nyugodjál, nyugodjál,
Csendesen aludjál,
Béke lengjen sírod felett
Isten veled, isten veled!

Kolozsvár, 1886. aug. 22-én.

Benedek Samu,
elnök.

Egyleti életünkről.

A testületi szellem fejlesztése, a tanítói tekintély emelése, az anyagi és szellemi fejlődés eszközei megszerzése céljából lettek felállítva a tanító-egyletek. Hogy hazánk tanítóságának nagy része mennyire határozott tudatával bír az egylet fejlődésének szükségességéről; s hogy a fejlődést mennyire szíven viseli: mutatja az, hogy szívesen áldoznak érte filléreikből és drága idejükből. Munkálkodik „egy az egészért, egész az egyért.” És helyesen, mert nagy és nehéz czélok csak egyesült erővel, vállvetett munkával érhetőek el.

A helyes czélok elérésére a legjobb elvből is indulnak ki, mert úgy a tekintély emelkedése, mint az anyagi fejlődés a szellemi képzettségtől tétetik függővé. Minden tanító-egylet alapszabályaiban első helyen is áll: „az iskolai nevelés és oktatás fejlesztése, a tanítók szellemi és anyagi jóllétének emelése.” Ezen szép célzt tüzte minden tanító-egylet maga elé; ezért vannak a megyei, járási és központi választmányi gyűlések; ezért munkálkodik mindenik saját körében. Munkálkodik, munkálkoddnia kell mindeniknek, mert: „sokat kell tenni, sokat rövid idő alatt.” S hogy megtették-e kötelemeket, mit és hogyan tegyenek, valamint a sikeresebb munkálkodás, s a munkálkodás gyümölcsözőbbé tételét tárgyaló egyéni véleményeim és óhajaim mielőtt a tanfériak s különösen az egyletek vezetői jóakaró figyelmébe ajánlanám: vessünk egy futó pillantást egyleti működésünkre, s első sorban — habár főbb vonásokban is — vizsgáljuk meg, hogy mikép mozditja az elé a tanító tekintélyének emelkedését és hogyan hat be a tevékenység fejlesztésére.

Rengeteg a panasz, sőt már izgalmassá is vált, hogy a tanító nem részesül azon tekintély és elismerésben, melyet állásánál s az állás kellő betöltésénél fogva megérdemel. Nincs czélunkban az ellenkezőt hangoztatni, hisz a panasznak van alapja bőségesen, talán több a soknál, de azért még sem taglaljuk ennek külső és belső okait, mert ez távol esik jelenlegi czélunktól; mert ez oda vezetne, honnan visszatérni egykönnyen nem lehetne, e helyett ismerjük el, mit a tények logikája bizonyít: hogy az újabb alkotmányos aerában a tanító erkölcsi értéke, tekintélye nagyban emelkedett.

Ha hajdan a tanítót cselédszámba vették s némely helyt ma is még cselédként fogadják, úgy, hogy egyeseken egyesek önkénye alá van vetve! (?) azért az in-

telligentia, de még a köznép sem úgy tekinti a tanítót ma, mint csak egy pár évtizeddel is ezelőtt.

Tagadhatlan, hogy a nézetek ily gyors megváltozására nagy befolyást gyakorolt a megalkotott népiskolai törvény, mely nemcsak a kötelesek sokaságánál jelölt első helyet, hanem különösen morális tekintetben előnyösebb helyzetet teremtett. De azért a nézetek tisztulására nem csekélyebb befolyást gyakoroltak a tanítótestületi gyűlések, melyek nyilvánosak lévén, azok működéséről, czéljáról és eredményéről úgy a városi intelligentia, mint a falu intézői személyesen meggyőződhetek és meg is győződtek.

Az egylet működéséből átláthatták, hogy az erre fordított idő nem a semmit-tevésnek, baráti összjöveteleknek van szentelve, — habár a változatosságban oly szegény, mondhatni gépiesen egyforma tanítói életben egy kis változatosság, baráti és kollegális érzelm kifejezése, néha-néha felvillanyozás ép oly jótékony hatása, mint bárki másra, — hanem ez által is igyekszünk egymástól ökulva, tanulva, köteleseinket lelkiismeretesen betölteni.

Kezdek átlátni, hogy a tanítás nem kenyérkereseti foglalkozás, hanem művészet, hol a kontároknak nincs helyük, hol egész ember s ennek egész tehetsége kell, mert ez az illető egyénnek minden idejét, egész tehetőségét igénybe veszi, ugyannyira, hogy a tulajdonképeni tanítás a könnyebb részhez tartozik; a nagyobb és nehezebb munka a folytonos készülés, az iskolában tapasztaltak feletti komoly gondolkodás; a véleményes eszmecserék folytán megállapított azon irányelvek összeállítás, melyek szövétnekül kell hogy szolgáljanak a tanítványokkal és egyéb az iskolával szoros kapcsolatban lévő viszonyokkal szemben követendő eljárásoknál. Eppen azért lekötelezett, szívet, lelket örvendeztető vendégszeretettel fogadnak gyűléseink helyeire, s mintegy vetelkednek tartózkodásunk kellemesbé tételén. Megjelennek gyűléseinken, egész érdeklődéssel kísérik munkánk lefolyását. S minthogy — nagyon helyesen — a gyűlés lefolyásáról kimerítőbb vagy rövidebb tudósítások adtnak közzé nemcsak tanügyi, hanem társadalmi lapokban is, a nagy közönség is kisebb-nagyobb értesülést szerez munkásságunkról. Tagadhatlan, hogy az ily érdeklődés nemcsak közelebb hozza a családot az iskolával; nemcsak közelebbi érintkezésbe hozza a tanítóságot a tanügy iránt érdeklődő laikus világgal: hanem a tanító tekintélye emelkedésének is főrugója. Eppen azért nagy szolgálatot tennének az egyletek vezetői, ha a munkásság eredményét minél szélesebb körben tennék ismertté.

De nem folytatom tovább, nem bocsátkozom a részletek fejtegetésébe annak bebizonyítására, hogy az egyleti gyűlések mennyiben és hogyan eszközlik a család és iskola egyöntetűségét, hisz erre az okokat és módokat felfejteni egy szuszra nem lehet; s ha lehetséges volna is, csak olyakat számlálhatnánk elé, melyek mindnyájunk előtt ismeretesek; melyek csak azért, mert közönségesek, kevésbé is érdekelnek. A helyett vizsgáljuk meg röviden, hogy az egyleti gyűlések mikép hatnak be az öntevékenység fejlesztésére.

Ismert dolog a gyűlések ügyrendje. Járásköri gyűlésünk (jelenleg csak erről szólok) gyűlése helyén a tanügy miben állását, az iskola felszerelését, szóval ennek kül- és beléletét megvizsgálja, észrevételeit megteszi, arra vállalkozó által gyakorlati tanítást tart; tanügyi vagy tanügyet érintő dolgokról értekezik, azt megvitatja stb. Tehát az egyleti működés vonatkozik vagy magára

a tanítóra, vagy pedig a tanításra. Főlöszlegesen tartom annak bizonyítását, hogy mennyiben és hogyan hat ez a tanítóra, hogyan fejleszti a tevékenységet, hisz így értekezésem hosszúra nyulna, hosszadalmassá válna a nélkül, hogy valami újat, — mely többször, többfélekép leiratott — mondhatnék; a nélkül, hogy egyebet mondhatnék, mint hogy a tanító-egyleti gyűléseken kiben akarat van, munkálhat; tehetségét bemutatathatja, vele magának és tagtársainak használhat; s már magában azon vágy, hogy lehetőleg teljes, egész munkásságot fejtsen ki, ismeretei szélesbitésére indítja.

És legyünk őszinték, valljuk be emberi közös gyarlóságunkat, mely alól nincs kivétel. Ismerjük el, hogy minden emberi erő megfeszítéssel elért eredmény csak részben jött embertársainknak használhatós indokából, nagy részben a hiúság, a feltűnni akarás volt az indító ok. S ha nem ez: úgy az elismerés nyérése volt azon vágy, mely a lankadónak elszibbadó idegeibe erőt és kitartást kölcsönzött. Nincs senki a nap alatt, kit munkássága elismerése hidegen hagyna, ellenkezőleg az elismerés hiánya ólomsúlylyal nehezedik a tenni akaróra, mert: „eszméim győzedelme legyen emlékjellem.“ Ha az, ki embertársaiért hat, munkál, azt az egyetlen anyagi áldozatba nem kerülő elismerést sem nyeri el, az hálátlanság. Már pedig: „a hálátlanság nagy bűn, örökké annak tartaték.“ No de maradjunk tárgyunk mellett!

Kik a tanító-egyleti gyűléseken is munkálkodnak s így maguknak és másoknak a szellemi tovább haladás eszközei megszerzésében fáradoznak: elismerést aratnak s így felkeltetik a nemes dicsvágy; már pedig a nemes cél felé irányuló dicsvágy, ha becsületes eszközökkel él, maga is nemes érzület, önmagában találja fel méltó jutalmát.

A gyakorlati tanítások is nagyban befolyanak az öntevékenység fejlesztésére s beható tanulmányozásra. Éppen azért a gyűlések eltévesztenék tulajdonképpen céljukat, ha ezt nélkülöznék. Én a gyakorlati tanításoknak igen nagy fontosságot tulajdonítok s ha ezért hosszasabban időzöm e tárgynál, tulajdonittassék e tárgy iránti előszeretetémetnek, s elnézést kérek.

Minden egyes gyűlésen más és más tárgyból tartatván gyakorlati tanítás: úgy az eljárásnál, mint a kivitelnél a kezelés szembetűnő eltéréseiről minden egyes tag meggyőződést szerezhet. Minden tanításnál van valami, mi figyelmünket megragadja s mintegy önkénytelenül jut eszünkbe, hogy itt vagy ott a mi eljárásunkkal megelőzőleg tanított-e; ez-e a helyes, vagy a miénk? Mi a kettő között a különbség, melyik célravezetőbb, e felett oly eszmecsere fejlődhet ki, melyek alapján megállapított irányelvek a tanúgy és saját haladásunk érdekében hasznosan értékesíthetők.

Hanem itt önkénytelenül tolu előtérbe: mi a vita? Hát bizony e kérdésre tárgyilagosan megfelelni nem valami nehéz; s vajha minden vita a tárgyilagosságban meg is maradna, mert a *vita nem öncél, hanem csak eszköz, hogy bizonyos szakba vágó kérdésekben megállapodásra vezessen*; ha megállapodásra nem jutottunk, érezzük, hogy fáradságunk sikertelen volt, a sikertelenség érzete pedig elidegeníti a tagokat az egylettől; *ha a vita nem marad meg az őt megillető tárgyilagosságban, hanem a személyeskedés terére lép; ha nem a meggyőző érveket, hanem a személyeket nézzük és ez utóbbiból tétetik függővé a megállapodásra jutás: úgy a lelkesedés megcsappan, a munkakedv megszűnik; a tenni akaró elnémul; egész lethargia áll elő. Sajnos, hogy ezekre példák vannak, éppen azért ne személyeskedjünk!*

A szakba vágó kérdések megállapításánál hasznos és elkerülhetlen segédeszközök a vezérkönyvek és más szakmunkák, melyek bővíben vannak, válogathatni belőlük tetszés szerint. Távolról sem akarom ezek szembetűnő hasznát kétségbe vonni; nem akarok saját magammal ellenkezésbe jönni, de azért a gyakorlati tanításoknál meghatározott irányelveket a vezérkönyvek útatisztásával szemben — ellenvélemények esetén — előtérbe teszem. Mert igaz ugyan, hogy a legtöbb szakmunka, vezérkönyv a gyakorlati téren már több idő óta működő szakférfiak által jött létre, de azért az a legkisebb részletekre nem terjeszkedhetett ki; a helyi körülményeket — mert ilyen is van — nem vehette tekintetbe. Éppen azért a nélkül, hogy a vezérkönyvek nagy horderejét kétségbe vonnám, a köri vagy tantestületi gyűléseken alkotott irányelveket, megállapodásokat azért tartom első fokuaknak, mert azok a helyi viszonyok és körülmények figyelembe vételével jöttek létre, következőleg jobban és biztosabban átültethetők a gyakorlati életbe.

Főbb vonásokban felsorolván egyleti működésünket, annak úgy a tanításra, mint a tanúgy iránt érdeklődőkre való hatását, vizsgáljuk meg, ha vajjon az egyleti működés megfelel-e a hozzáfűzött reményeknek, várakozásnak?

Hát bizony himezés-hámozás nélkül kimondhatjuk: nem! Nem pedig azért, mert úgy vagyunk ezzel az egyleti gyűlésekkel, mint az ismeretes mesében a szegény ember az ő tyuktojásaival. Nagy a hozzáfűzött remény és várakozás; sokat markolunk, s annál kevesebbet szoritunk; sokat indítványozunk, még többet határozzunk, de nagyon keveset hajtunk végre. Ismerjük be ezeket, hisz a tények bizonyítják, s aztán a beismerés a megjobbulás alapja. De nem elég a beismerés, a hibákat lehetőleg be kell szüntetni, s hogy ezt teheszük, azokat fel kell fejteni. S ha nyilvános az egyleti működés, nyilvános lehet annak hiányai feltűntetése is. Ha felfejtjük a hiányos szervezetet, az akadályokat, melyek az egyletek szabad fejlődésének útjába állanak; ha tesszük ezt azon jó indulatból, hogy ez által — habár kis részben is — tehetséghez mérten a tanúgyet szolgáljuk: úgy ezen nyilvánosság előtt tett felszólalásunk nem lesz elítélve. Ezen hitben teszem szerény észrevételeimet.

Távol legyen tőlem, mintha én egyes tanító-egyletre akarnék célozni, — hisz azok majdnem mind egyformák, csak az a különbség, hogy egyik több, másik kevesebb eredményt bír felmutatni — elmondom szerény nézeteim, hogy miért nincs egyleti működésünknek kívánt sikere, elmondhatom ezt annyival is inkább, mert igénytelen tapasztalataim arról győztek meg, hogy minden tanító-egylet — saját helyi viszonyai figyelembe vételével — ugyanazon munkakört jelöli ki magának, s majdnem mindeniknél feltalálható azon öreg hiba, hogy a letárgyalást egyforma gyorsasággal hajtja végre.

Megkezdődnek a 8 órára határozott gyűlések legjobb esetben 9 órakor; meghallgatjuk a gyakorlati tanítást, mely tekintettel a még sok féle tárgyalandó munkára, jóformán kezdetét sem vette, már is az elnök — testmozgásokból, szempillantásokból következtetve — elérkezettnek látja az időt a gyakorlati tanítás bevezetésére. Ezen tehát „áttestünk szerencésen.“

De most jön a java, az észrevételek, megjegyzések évadja. Szerencsés körülmények között egy félórai hozzászólás után a letárgyalat ügydarab sikerültnek nyilvánítottatik. Azonban igen sokszor megtörténik, hogy a pro et contra megjegyzések bevezetéséért az elnök lép közbe. Az eszmecsere mindig jó, mert ez által a vélemények

tisztulnak, de ritka eset, hogy ilyenkor a vitatkozás a maga tárgyilagosságában megmaradjon, átcsap egy más térre, mely oly igen alkalmasnak bizonyult a visszavonulásra, semmittevésre, a testületi szellem megbénítására, de semmiképp sem arra való, hogy belőle okuljunk, tanuljunk. Hány eset van arra, hogy a személyeskedés kifolyásából legjobbaink a nyilvánosság teréről visszavonulnak, saját maguk s a testület kárára. Ezekből azt tanulhatjuk meg, hogy ne személyeskedjünk, mert az szennyes indulat, melynek eredménye a kollegálitás megméltatása.

Szerencsésen-e vagy szerencsétlenül ütött ki a vitatkozás a gyakorló tanítóra; s hogy a hozzászólásokra fordított drága idővel felér-e az elért eredmény: ne vizsgáljuk. Elég az, hogy eleget mostuk, szapultuk, neki melegedtünk a beszédnek s nagy jajj, vagy nagy szerencse következik a felolvasandó értekezésre, vitatételre. És ez nem baj, mert ha valaki munkáját, munkásságát a nyilvánosság terére bocsátja, illő, hogy az pontról-pontra jól szemügyre vételessék s a vitatkozás által kimutatható legyen, hogy a tárgyat hogyan és mennyiben dolgozta ki, mi a kitüntetendő, mi az elvetendő.

Nagyobb baj az, hogy a jól megrostált munkákat legtöbb esetben elfeledjük, legjobb esetben jegyzőkönyvben megörökítjük. Hány jóra való, sok jó és üdvös eszmét tartalmazó értekezés, vitatétel és emlékbeszéd van eltemetve csendes siri ágyában, a jegyzőkönyvben, hol alussza az igazak hosszú álmát, melyben nem zavarja senki, semmi. Sajnálom őket, de azért még sem zavarom nyugalmukat, hadd pihenjenek, aludjanak csendesen a feltámadás dicső reggeléig!

De míg az értekezés, vitatétel stb. méltányoltatik, jegyzőkönyvre vételre határozatodik, vagy ellenesetben illő helyre, mellőzésre, elfeledésre jutna, elérkezik a kiszabott idő, midőn a tagok kezdenek arról gondolkodni, hogy az ember nem csak a léleknek, hanem a testnek is sokkal tartozik; kezdik igen is kimutatott jelét adni, hogy a test táplálásához nem eszme kell; kezdenek lassanként elpárologni, ki ide, ki tova, mert eljött az ebédelés órája. A helytmaradók arczáról is mind szembe-tűnőbben lehet leolvasni, hogy a megebédelés ideje elérkezett; azt elszalasztani nem lehet. Elnök kényszerülve van, siettetni kell a tárgyalást, haladunk, mint a gyorsvonat; kebli ügyek, indítványok gyorsan örlődnek le. A gyűlés tárgysorozata ki van merítve, rendben van minden; jegyzőkönyvre vétetnek; megérik a halhatatlanságot; élni fognak, csakhogy ebben senkinek semmi haszna. Rendesen egy-két tárgya a jövő gyűlés tárgysorozatába osztatik be „az idő előhaladottsága” következtében.

Ez a legtöbb körüli gyűlés képe, s ha valaki igen sötétnek találja: igen kérem, tegye kezét szívére, vizsgálja meg egyleti működésünket, hasonlítsa össze az elmondottakkal, s ha túloztam, csak az esetben mondja rám az anathémát. Meg vagyok győződve, hogy a figyelmes vizsgáló, ha sötétebbnek nem, de ily sötétnek minden esetre fogja látni.

De hisz nem az a czélom, hogy gyűléseink meddőségét bizonyítsam, a munkakedvelők lelkesedését lelohaszsam, mert én is határozottan meg vagyok győződve, hogy a tanügy önállósítása, ismereteink közlése, kicsérélése, a testületi szellem fejlődése, a tanügy haladása csak is a helyesen vezetett és gyakorlott egyleti-gyűlések által jön létre. S habár a hozzáfűzött remények mind nem valósulhattak meg a kezdet nehézségeivel

való folytonos küzködés miatt, azért a ráfordított idő és pénzáldozatot — ha már áldozatnak nevezzük — dúsás kamatjával együtt kijövedelmezte. Miből kifolyólag önmagunk s az iskola iránt tartozó kötelességünk, gyűléseink felmutatható eredményét minél magasabba fejleszteni, viszont az iskolafenntartók is, legyen az állam, község, vagy egyház, a tanügy jól felfogott érdekéből tegyék lehetővé, hogy a gyűléseket minden egyes tag pontosan látogathassa, mert tapasztalat szerint, kiknek a gyűléseken megjelenni s ott tanulni legnagyobb szükségük van, kis szegény faluk szegény tanítói a gyűléseken megjelenhetés kiadásait önmegszorítással sem tudják fedezni. S ha a tanítók egy részének mérsékelt fuvar és napdíj élvezése által lehetővé van téve a gyűléseken megjelenni, hisszük és reméljük, hogy mihelyt a nyomasztó pénzügyi viszonyok engedik, minden egyes iskolafenntartó, s különösen az állam lehetővé fogja tenni minden egyes tanítónak megjelenhetését. Ezt kívánja a szép fejlődésnek indult egyleti élet; s ha a visszaesést nem akarják, ezt meg is kell tenni minden iskolafenntartónak, s ebben az államnak kell jó példával előállni, mert ellenesetben a többi iskolafenntartó is — tekintettel az államra — jogosan visszavonhatják segélyezéseket, mit megakadályozni nem lehet, mert mit egyik elvon, azt egy másiktól követelni nem méltányos eljárás.

Ha a gyűlések nem feleltek meg mindenben a várakozásnak s hozzáfűzött reményeknek; ha innen is, onnan is panaszok merülnek fel, — eltekintve saját gyengeségünkől, mi csak kis részben volt eredményező — hajlandó vagyok s hiszem, hogy mások is a hiányos szervezetnek tudni azt be. A panaszok csak a mellett bizonyítanak, hogy egyleti ügyeink reformálása, javítása szükségessé vált.

Ha felsorolandó észrevételeim erre habár kis részben is befolyt, ha az intézők által megszívleltetnek, ha saját egyéni nézetükkel összehasonlítva, a megállapítandó irányelvek meghozatalához csak egy porszemmel járulhatok, igen megleszek jutalmazva.

Lássuk tehát!

Egyleti munkásságunk nem felel meg a várakozásnak, részben a letárgyalásra felvett tárgyhalmaz miatt, részben a hiányos szervezetét.

Feltűnő lehet különösen az előbbi állításom, csak fájdalom! az a legfeltűnőbb, hogy így van. Kisérjük csak figyelemmel a nyilvánosan közhírré tett meghívókat, látni fogjuk, hogy majd mindeniken ott diszeleg: „a mult gyűlésről tárgyhalmaz miatt elmaradott értekezés felolvasása. Hát biz ez — valljuk meg őszintén — egy cseppet sem helyes argumentum; legkevésbé sem bizonyít a gyűlések tartása iránti lelkesültség mellett, s még kevésbé bizonyítja a tagok ügyszeretetét. Éppen azért:

1. Tárgyaltassék le minden egyes felvett tárgy illő komolysággal és figyelemmel, hogy czélt tévesztett ne legyen. A hangzatos „idő haladottsága”-féle neveltséges argumentum a meghívókon ne figuráljon. Miből kifolyólag kívánatos, hogy csak annyi vételessék fel tárgyalásra, mennyi az érdeklődést, a vele járó tárgyilagosságot vitatkozást nem zsibbasztja. Csak így lehet elvárni, megkövetelni, hogy erkölcsi kötelesség érzetből a meghatározott elvek minden egyes tagnál hussá és vérré váljanak.

2. Tapasztaltatván, hogy a gyakorlati tanítások iránt mily kevés érdeklődés tanusittatik; alig vette kezdetét s már annak bevezése rendeltetik, s így sem alakilag, sem tárgyilag a kezelés s az ezt követő eredmény meg nem ismerhető, azért kívánatos, hogy a ráfordított

idő legalább is annyi legyen, hogy a gyakorlati tanító a tárgyalásnál követendő eljárása főbb pontjait bemutathassa, mire nézve legalább is egy félóra okvetlen szükséges.

3. Ohajtandó, hogy a gyűlések, annak tárgysorozata a megtartást megelőzőleg legalább is három héttel úgy az arra használt tanügyi lapban, mint — ha van — a helyi lapban is közzétéessék. Az igaz, hogy a meghívások meg is történnek, de az is igaz, hogy a gyűlés megtartása igen gyakran azt megelőzőleg alig egy pár nappal jön a tagok tudomására. S hány eset van arra, hogy annak lefolyása után veszünk róla tudomást. Hogyan volna lehetséges, hogy ily módon beható tanulmányon, melyet megkövetel a tárgy fontossága által igényelt eszmecseré fejlődés, lehessen előállani. Hogy a gyűlések megtartásáról szóló hírek későn vagy elkésve jönnek a tagok tudomására, annak, ha nem az intézők, úgy a lapok szerkesztői okai, melyért őket felelősségre vonni nem lehet, mert a hírközlést szivességből teszik, s ha rögtön vagy elkésve adják ki, az ő személyes dolguk. De hogy e miatt egyleti gyűléseink ne szenvedjenek, kívánatos volna, hogy minden egyes tag külön meghívóval legyen figyelmeztetve, mire a módokat könnyen meg lehetne találni. Megérdemli erről komolyan gondolkodni!

4. Kívánatos, hogy az iskola kül- és belviszonya, tehát a berendezés, felszerelés, az abban uralgó szellem, előhaladás vétessék kellő figyelemre, hisz tulajdonképpen e célból vannak a vándorgyűlések. A megvizsgálás eredménye vétessék jegyzőkönyvre. De ez még nem elég.

5. A gyűlés lefolyásáról, s különösen az iskola külületét, a berendezést, felszerelést tárgyazó tapasztalatokról, melyekről már jegyzőkönyv véttetett fel, minden egyes tanító tegyen részletes ismertetést saját iskolaszéke, gondnoksága előtt. Elismerem, hogy ennek sok rossz oldala van, de ismerjük el jó oldalait is, mi megérdemli az eshető kellemetlenség elviselését. S aztán véleményem szerint azok a rossz oldalak inkább képzeltek; képzelt dolgokkal pedig könnyű birkozni, s ha mégis vannak nehézségek, tapintattal legyőzhetők.

6. Hivassanak el a gyűlésbe a helybeli intézők, az iskolaszék vagy gondnokság, hogy a testület véleményét meghallhassák. Tudom, hogy ez sok nehézségbe ütközik, mert legtöbb helyt hiányos szervezet tapasztalható, már pedig általában mindenki legérzékenyebb a gyarlóságok feltüntetésénél, különösen, ha ez őt magát is érdekli; de ha azt akarjuk, hogy működésünk az iskola fentartók által meg legyen ismerve; ha azt akarjuk, hogy az iskolák miképpen fentartásához közvetve befolyjunk, úgy ezt elkerülnünk nem lehet. De még tovább megyek. Ohajtandó, hogy az iskola viszonyáról felvett jegyzőkönyv az iskolafentartó hivatalos közegéhez a gyűlés részletes véleményezésével egyetemben küldessék meg.

Miután sajnosan tapasztalható, hogy a szakvéleményezésre az iskolafentartók nagyon keveset adnak, minek okát, mely könnyen eltalálható, s mely nagyon messzire elvezetne, ne firkésszük, kívánatos, hogy:

7. A tanügyilletékes főhatósága, legyen az állam vagy egyház, hasson oda, hogy a tantestület, vagy körü gyűlés véleménye ismertessék el szakvéleménynek, s az abban feltüntetett hiányok megszüntetésére a kellő lépések haladéktalan megtételét az illető iskolafentartó közeg ismerje elodázhatlan kötelességének.

8. Az egylet nagy, sőt egész részben a művelődés,

ismeret gyűjtésének eszközlője kell hogy legyen, éppen azért úgy legyen az alkotva, úgy legyen vezetve, hogy a cél vele és általa eléréssék, mire véleményem szerint nagyban befolyának;

a) Ha minden egyletnek öt megillető könyvtára lenne. Első gondja legyen azért minden egyletnek egy oly könyvtár létesítése, mely nemcsak a jelesebb pädagogiai termékeket, de általános ismeretet tárgyaló műveket is tartalmazna. „Hisz ezt mindenütt megkeddették,” mondhatják nagyon sokan. Meg biz azt, tagadhatlan, csak az a baj, hogy legtöbb helyt csak meg van kezdve s talán a távol jövőben is a kezdetnél leszünk, a mi aztán kevéssel ér többet a semminél; fejleszteni, növelni, ez a fődolog.

Aztán a könyvtár felállítása köztudomás szerint inkább a tantestület központján kezdeményeztetett. Már pedig ebben a központtól távol lakóknak nagyon kevés hasznuk van, mert a távolság miatt nagy költséggel hosszú idő alatt juthatni könyvhöz. Míg ellenben a járáskörök területe kisebb lévén, az abban felállítandó könyvtárhoz hamarabb és kevesebb költséggel juthatni.

A felállítandó könyvtár fedezésére fordítandó pénzbeszerzés akárhányat aggodásba ejthet, de nem kell oly nagyon aggodni. Tegyük csak egy kis számítást. Egy körü gyűlésnek 40 tagja van; jelenleg a tagsági díj 50 krban van megállapítva, összesen 20 frt. Ennek 25 %, vagyis 5 frt a megyei tantestület kiadásai fedezésére fordítatik; a járáskör eshető kiadásait 3 forintra téve, lenne a könyvtárra 12 frt fordítható. A gyűlések bevérgése után megszál a buzgóság s a jó kívánságok ára; egymást váltják fel a pohárköszöntések. A beszéd aranyt ér, követeljük egymástól csak rezet, még pedig keveset, minden pohárköszöntésért 10 krt. Tegyük ez önkényes adózást általánossá, begyűlhet 3 frt. Lenne tehát összesen 15 frt.

Keves pénz biz az, hol a rózsás szín látására rózsaszín üveg szükséges. S ha ily csekély pénzzel nagyon későre lehetne is a könyvtár létesítése, mégis csak lehetne. Pár év alatt — habár a kezdet nehézségeivel küzdve is — fejlődnék, gyarapodnék s a körü gyűlés tagjainak ügybuzgóságától függne, hogy terebélyes fává nője ki magát. És én hiszem, sőt meg vagyok győződve, hogy a buzgóság nem fogna hiányozni. Ha a gyűlés költségeit fedezzük; ha a minden oldalról igénybe vett pénztől nem duzzadt zsebünket a nagyon gyakran megújuló önkényes adózás céljából kiürítjük: úgy szívesen áldozunk a könyvtár felállításáért, hisz ezt magunkért tesszük. Tehát legyen a tagsági díj a könyvtár felállítása végett 2 frt, azonban az általános tantestület kiadásai fedezésére a már előttr meghatározott díjösszeg százaléka fordítassék.

Igy aztán lehető volna oly könyvtár felállítása, mely minden egyes tag igényeit kielégíthetné, hol mindenki feltalálhatná önképzése segédeszközeit. Meg vagyok győződve, hogy nem volna oly egyleti tag, ki ezen önkényes adózást szívesen ne hordozná. Ha az intézők nem hiszik, próbálják meg. Ezt annál inkább hiszem, mivel nagyon kevesen lehetnek oly szerencsések, hogy önképzésükhez szükséges segédeszközöket beszerezhessék, de aránytalanul sokan vagyunk, kik a minden oldalról igénybe vett szerény, igen szegény jövedelmünkből tovább képzésünkért a szükséges áldozatot a legnagyobb megszorítással sem tehetjük meg. S mit egyes személy elviselni nem képes, egy testület nagyobb megszorítás nélkül elbirja. Sok, nagyon sok ok szól a könyvtár felállítása mellett, de ezeket elhallgatom s újra mondom:

Állítson minden járáskör saját kebelében könyvtárt, mert erre szükség volt, van és lesz.

b) Ha gondoskodnék az egyeslet oly módozatokról, melyek által minden egyes tag köteleességének ismerné munkásságának habár csak egy részét is a körnek bemutatni.

Ugyanis kísérjük csak figyelemmel az egyes körök működését, hol a munkálkodók névsorába igen kis változatosságot találunk. Alig van egy néhány törekvő tag, ki egyszerűtettel, lelkesedéssel fog munkához, dolgozik odaadással, lankadatlan szorgalommal, addig, míg kifárad, kimerül; míg a mások önkénytelenül, mások miatt, vagy pedig saját akarataukból, önkényesen hallgatásnak adják magukat; tőlük minden lehet; nem törődnek vele; néha-néha megjelennek a gyűléseken, mert a birságot lást nem szeretik, így megy ez végezetig. Az egyeslet felállításának boldog emlékü kezdeményezője, ki tanácsos, lelkesedéssel, segélylyel, egész odaadással munkált érte, nem ily egyesleti életet remélt, nem ilyet kívánt. De ilyet nem kívánunk mi sem, mert vagy van szükség az önművelődés, munkakedv fejlesztése tekintetéből a gyűlésekre, vagy nincs. Ha van: minden egyes tagnak van arra szüksége, s következőleg illő, hogy mindenki legjobb tehetsége szerint dolgozzék, éppen azért, ha vannak a tantestületben szellemileg kimagasló egyének, ismereteiknek közlése erkölcsi köteleességök, mert nem arra való, hogy véka alá rejtve, felismerhetetlenek legyenek, hasznavehetetlenné váljanak, hanem arra, hogy jótékony világosságot árássanak maguk körül. Csak így várhatjuk, hogy egyesleti életünk fejlődjék; így tudunk egymás véleményéről határozott fogalmat alkotni; így lehet egymástól okulni, tanulni; így fejlődhetik ki a kölcsönös bizalom, egyetértés. Éppen azért szükségesnek tartom, hogy:

1. Mondja ki minden tanító-egyeslet, miszerint elvárja, ha ez nem elég: megköveteli, hogy minden egyes tagja munkájából, bármily irányu legyen az, egy évben legalább egyet a gyűlésnek bemutasson.

2. Minthogy pedig egy évben két, legfennebb négy-szeri gyűléstartáson a beérkezett munkákat mind tárgyalni phisikai lehetetlenség: azért válasszon a kör saját kebeléből munkabíró bizottságot, melynek feladata lenne a hozzá beérkezett munkák kimerítő ismertetése, róla véleményezés.

3. A kör gyűlés munkáiból a legjobbak kiválasztandók s a központi választmány rendelkezése alá volnának bocsátandók, hol önkényt érhető, szintén volna bíráló-bizottság.

4. A központi választmány bíráló bizottsága által is már érdemlegesen tárgyalt munkák a nyilvánosság terére adandók. És itt oda kellene hatni, hogy az egyes tantestületek véleménye folytán határozott egészet alkot-hassunk. A minden év vagy minden három évben kiadni szokott évkönyvekben a jelesebb termékek ki szoktak adatni, nagyon helyesen s bár az évkönyvek iránt igen nagy elismeréssel adózom, azért szerény véleményem az, hogy az évkönyvtől az egyesleti közlönyig csak egy lépés van, tegye meg ezen lépést minden tanító-egyeslet, fényes eredménye nem fog elmaradni. Hely nincs, de nem is ide tartozik, hogy az egyesleti közlöny felállításának szükségességét hosszadalmasan bisonyítsam, de nem is szükséges, mert mióta Rill sok méltatlan megtámadások ellenében védelmezte, azóta mind népszerűbbé kezd válni. És én hiszem, sőt megvagyok győződve, hogy nemcsak népszerűvé válik, hanem meg fog honosodni. Ugy legyen!

5. A központi választmány, valamint egyesek által a kör számára adott vitatételek nagyon helyeseknek bizonyultak, kívánatos volna, hogy soha egy gyűlésről se hiányozzék.

6. Hogy az egyeslet munkálkodásában minden egyes tag tevélegesen részt vegyen, azért gondoskodjanak az egyesletek vezetői az önművelődés legcélszerűbb eszközeiről s azok felhasználásáról, mert kik az egyeslet munkásságában tevélegesen nem vesznek részt, egyéb nagyon is könnyen átlátható okokon kívül hajlandó vagyok annak tudni be, hogy ezeknek foglalkodtatásáról az egyeslet kellőképp nem gondoskodott, nem nyújtott oly anyagot, melyek hasznosan feldolgoztattak volna és nem körvonalozta részletesen az önművelődésre vezető eszközöket.

Hogy minden egyes tag benn az egyesletben is fel-találhassa munkakörét, arra nézve szükségesnek tartom, hogy:

a) Az intézők választmányának ki számos könnyebb és nehezebb tanügyi kérdést kidolgozás végett, még pedig azért, mert a tehetségek, ismeretek különbözők, s ki tehetségéhez mérten abból kiválaszthatná kidolgozás végett azt, melyet jónak lát. Ha önkényes elvállalás által a kitűzött tételek nem volnának kidolgozhatók: úgy az egyesleti határozat folytán is kidolgoztatandó lenne.

b) A nemes versenyzés, önbecséret és munkakedv felkeltése végett pályadíjak tüzendők egyes tételek kidolgozására. Ez meg is van! Szerény véleményem szerint azonban annak minél számosabbnak kell lenni.

Ezek volnának szerény nézeteim és óhajtasaim az egyesleti munkásságra s annak mikéntjére vonatkozólag. Tudom, hogy nagyon sok fontos körülményt elhallgattam, tudom, hogy lehetnek óhajtasaimban kiküszöbölendők s újakkal cserélendők, de hiszen semmi sem tökéletes a nap alatt; s aztán csak olyakat óhajtottam felsorolni, melyek akarattal, ügybuzgósággal a gyakorlatba könnyen átültethetők, s melyek a kívánt eredményt eszközöznék, s melyek még sem volnának kényszerhelyzetet teremtők.

Kivihetetlen tervezgetésnek nem vagyok barátja; annak úgy sincs valami sok értelme, annál kevésbé itt. Természetesség, egyöntetűség, munkálkodás, erre alkalomadás, a nagyobb tehetségeknek az egyeslet munkásságához megnyerése, a gyengébbek útbaigazítása, bátorítása, ez a fő, s a többi magától jó. S ha ezt az átalam ajánlt módosítások egészben nem eredményezik is, mivel oda nemcsak az egyesleti életbe változás behozása, hanem az egyesleti tagok nagy részénél az egyesleti életéről való vélemények megváltozása szükséges, azért igen hiszem, hogy az egyesleti életre való jótékony hatása nem maradna el.

Éppen azért igen tisztelt kollegáim és az egyesletek intézőit kérem: gondolkodjanak a felsorolt javaslatokról s ha azok az egyesleti élet fejlődése érdekében felhasználhatók, használják fel, ellenesetben alkalmasbakkal helyettesítsék, mert a tespedés meggátlása érdekében tenni elodázhatlan köteleességünk.

Most kezdődtek meg a tantestületi ülések, alkalomszerűnek véltem szerény véleményeim pályatársaim jóakaró figyelmébe ajánlani. Még van idő e tárgy felett gondolkodni, önálló eszmékkal, véleményekkel előállani; addig is igénytelenségem javaslatait vegyék oly szívesen figyelmükbe, a mily egyszerűt és jóakarát vezetett ennek megírására.

Gondolkodjunk és tegyünk az ügy érdekében . . . mig nem késő.

Papp György.

A cholera.

A legpusztítóbb járvány, mely 1816—1860-ig Európában 40 millió embert pusztított el és mostan ujabban országunkban is fellépett! Már 1884. óta Francia- és Olasz-, valamint Spanyolország lakói pusztítja; s bár a mint ismertetésünk folytán igyekezni fogunk bebizonyítani azt, hogy pusztító erejéből sokat vesztett; de hogy még mostan is mennyire félelmet és figyelmet érdemel, mutatja az, hogy 1884-ben Olaszországban 40,000 embert, Spanyolországban 100,000 embert pusztított el.

Azon kérdés áll előttünk, vajjon hazánkat megfogja-e kimélni? Ez kérdés, melyre mindenki aggodalommal gondol. A járványok történelme azt tanítja nekünk, hogy mint bolygó vándor ezen betegség is, országokon keresztül húzódik, a téli időben szünetel és a meleg évszakban rohamosan pusztít. Adja isten, hogy Magyarország kerülje ki e veszedelmet! Mindenesetre érdekünkben áll ezen veszedelem ellen védekezni, annál is inkább, mert a tudomány új nézeteket vall e betegséget illetőleg és így új remények és új védőeszközökkel állhatunk a betegséggel szemben. A cholera a nép betegsége, a javult nézetet, a védekezési módokat a népek ismernie kell, annál is inkább, hogy az óvrendszabályoknak jóval előbb kell életbe lépniök, mint a hogy a járvány fellép. Ezen óvrendszabályok iránt a nép csak akkor mutat bizalmat, ha lelkészei, tanítói, gyártulajdonosok és nagyobb birtokosok erről felvilágosítva, a bajjal megismertetik és védelemben lelkiismeretesen segítik. Ezen veszedelmes betegség ellen találnak a példabeszéd szavai: „Egy az összesért és a sokaság egyért.” Olasz- és Spanyolországból e betegséget illetőleg számos példát tudunk, hol tudatlanság, a nép babonái és nyers szokásai a betegség csapásait sokasbitották, adja az isten, hogy ha hazánkat a veszély ki nem kerüli, legalább a magyar műveltségi törekvés és polgári élet erkölcesi hasonló tévedéstől óvhasssák meg nemzetünket. És most lássuk a járványnak hazánkat illetőleg történelmi lefolyását:

Az 1830. évben egy nagy veszedelem közeledett Európa felé és ez a cholera betegség volt. Zágon-ajtai Barra István előre figyelmezteti honfitársait a magyarokat ezen veszélyre. Egy kisdéd könyvet irt a cholera-ról *Epekórság névvel*. Ha az ember ezen kis könyvet olvassa, önkénytelenül bámulnia kell a közelmúlt idő orvosi nézetei felett. Ha nem is lehet tagadni azt, hogy a gondolkodás és a fürkészési hajlam éppen úgy meg volt a gondolkozó orvosoknál akkor is, mint ma; de a vizsgálati módszerek tökéletlenebbek voltak, ez kilátszik a Barra könyvéből is és még az is bizonyos, hogy könyvét akkor irta, midőn még cholera beteget nem is látott, hanem a halomából tanultakat írja le, az aerobbiákat nem ösmeri, de azt állítja, hogy a levegő és telluricus viszonyok teremtik a cholera-t és ebben igaza is van. Ma annyi hosszú évek után is a cholera többször megjelent, pusztított, elmult, az ok bővebben alig lett ismeretes, de az óvrendszabályok tökéletesbültek, habár a gyógyszer ellene még ösmeretlen is. Ezen veszedelem közeledik most felénk, Dél-Európában van, minden nap az ujság-vágy egy nemével olvassuk az áldozatok számát. A laicus úgy, mint a gyakorló orvos türelmetlenül várja, hogy valami újat tudjon e veszélyes kórról. Nem hiányzanak a napi lapok hasábjairól az önbizalom teljes természetorvosok kérkedő gyógymódjai rendszeresen előadva, s csakugyan nem tudja az ember, vajjon melyik felett jobban bámuljon, a publicum mysticus hajlama, vagy ezen scharlatanok önkérkedése felett. A cholera

nagyobb veszély, mint hogy az ilyenek badarságai mulattató olvasmányul szolgálhatnának, hanem sokkal inkább az embert bosszantják. A mai nap az orvosi tudomány az exact tudományok keretébe van heillesztve, a mivel publicum is positivitást követel. Az egészségtan nem sokára Európába a mivel nemzetek közkinése lesz és ekkor bizonyosan a scharlatanok „mundus vult decipere, ergo decipatur“-ja is, hanem is irtódik egészen ki, de a méltó határok közé szorul. Mert tagadhatatlan, hogy az illetéktelen és csalárd nézetek és a phantasticus statistikai adatok a nagy közönségnek nem a javára, hanem elrémítésére és némi előítéleteknek a meghonosítására szolgálnak. Minden dolog csak addig érthetetlen, míg vele a vizsgálódás megkezdődik; de ha nem is egyszerre, de lassanként az emberek az indító okokat felfedezik, mert az emberi bizalom abban a hitben erősödik meg, hogy a megfoghatatlan is érthetővé lesz, különben kinek lenne e hit nélkül bizalma valamit fürkészeni vagy vizsgálni?

Ma már csak historiai becse van annak, hogy a betegségeknek hazát keresnek, így a cholera őshazájul a Ganges- és Brahmputra partjait, azaz Indiát hiszik. A sárgalázéul Amerikát, holott nekünk is van szerencsénk az európai országokban ezen betegségekhez, melyek mint járványok, a mi világrészünk országain keresztül vonulnak.

A cholera gerjesztő okát még e mai napig biztosan senki sem ösmeri. hanem a hasonosság útján a többi ragályos betegségekkel hajlandó az orvosi világ a hasadó gombák behatásától eredővé tenni. Bár sok orvosi tekintély a cholera-betegek ürülékében egészen fajlagos gombákat talált és elég merészen az állítások sokasbulnak azon vélemény mellett, hogy ezen gombák a cholera-betegség okozói; de mindezeknek daczára még bizonyost állítani nem lehet, mert az is tudva van, hogy ilyen hasadó gombák egészséges egyének ürülékében is sokszor előfordulnak. Közelebről Koch tanár, kit a német kormány az egyptomi és indiai cholera oknak vizsgálatára kiküldött és ama bizottság elnökévé tett, állítja, hogy azon kicsiny bacillus alakú hasadó gombák, melyek az ürülék és cholera-betegek hányadékjaiban előfordulnak, valódi cholera-gerjesztő bacillusok.

Ezen apró élődiéket okozóknak minden kétely nélkül elfogadni azért nem lehet, mert még eddigelé senkinek sem sikerült oltás által állatokon cholera betegséget előidézni. Még akkor, midőn a járványok először ütötték fel magokat Európában, sokan állították, hogy a madarak is és más állatok cholera-hoz hasonló tünetekben megbetegednek, sőt a folyami és tavi halakról is hasonló állításokat feljegyezve találhatunk; de ezek biztossággal nem elhíhetők. Az állatok számos kísérletnek voltak tárgyai, próbákat tettek cholera-sok ürülék, hányás, vér és izzadságot fecskendeztek az állatok gyomrába, beleikbe és véredényeikbe. A kísérők egy része positiv eredményre e mai napig sem tart igényt és még legtöbb az, a mit a berlini tanár dr. Koch e téren felmutathat. Nekem sem czélom ezen betegségnek gyógykezelési oldalát és gyógyhatározati részeivel az olvasót untatni; de mindennek divata van és mostan a cholera írat egy félelmes és a napi conversatio egyes unalmas óráiban talán ez is nem lesz érdektelen. A nép-betegségeknek hazájok van, az igaz, hogy csak olyan, mint a népek őshazája, sok polemiára ad alkalmat, de mégis a betegségeket is nemzeti jelleg sokszor jellemzi, így a kiüteges hagymáz — *Electyphus* — hazája Irland, Nyugotindia hazája a sárgalázéulnak. A cholera őshazáját

Keletindióban is keresik. Sőt iratokkal szeretik bizonyítani, hogy már a XV-ik században ezen őshazából átvándorolt Európába is. Ezen század harminczas éveiben Oroszország felől nyomult felénk, mostan a Középtenger kikötőjéből Dél-Európába csapott át. Ezelőtt a hajózható nagyobb folyamok mentén terjedt, mostan a tengeri gőzösök útját követi és rajtok halad. Milyen bajos már most azt meghatározni, hogy vajjon a levegő a terjesztő, miként ez a hurutárnál — Influenza — van, vagy az emberek hordják magukon a ragályt. Mert az tagadhatatlan, hogy a cholera a közlekedési utak mentében halad, ezért a betegség terjedésének sebességétől azon gyorsaságot vették, melyet egy ember gyalog vagy szekerem huszonnégyszáz óra alatt tesz. De mostan már oly gyorsan is halad, miként az expressz-vonat Párizs és Konstantinápoly között közlekedik. Osztályozására nézve a cholera a heveny-fertőző betegségek közé tartozik. Régebben a béleső betegségei közé sorolták és ezen hiedelem teremtette a fémekkel való gyógykezelését; ekkor és még azon időben is, midőn idegbetegségnek hitték, volt értelme a fémes kezelésnek, de ma már élettanilag iskolázott ember az ilyenben csekély bizalmat vehet.

A tudomány jelen állása szerint a cholera betegséget egy mikro-organizmus okozza: 1866-ban a bécsi tanár Dr. Klob mutatott a cholera dejectumhan mikro-organismusra, ezután Itallier is foglalkozott ezekkel, és mostan már 25 alakját ösmerik a bélesatornában élő mikro-organismusként. Tudva van, hogy a két évvel ezelőtt, midőn Áfrikában a cholera pusztított, egy francia küldöttség ment a helyszínre a betegség lényegét tanulmányozni. Ezen küldöttség semmi pozitív eredményre nem juthatott, hanem Koch tanár állítja, hogy nemcsak a vérfertőzés — septis — lépfene és tüdő-gümőkör mikro-organismussait, hanem cholera bacillusait is ösmeri és ezen állításnak annyiban mennyiben tudományának hiszünk hitett is adhatunk. Koch Robert állítása szerint ezen apró szervezet alakja görbült vonal alakú és azért komma bacillus nevet adott neki. A híres microscopicus Conheim már régen sejtette, hogy a cholera egy valamely organisált vírus idezi elő, míg Koch Roberté az érdem, ki ezen organisált élődiéket tényleg ki is mutatta. Most már az a kérdés, hogy a koma bacillus direct ártalmas, vagy a jelenléte képes-e valami mérges dolgot előidézni, mely azután a cholera betegséget előidézni.

Mind ez, valamint a bacillusnak az organismusban jutása, valamint az inficiálás utáni tünetek olyan sok oldalúak és ezek felől az egyeseknek a véleménye annyira elágozó, hogy e hely nem alkalmas arra, hogy azt mind elősoroljuk. Csak azt mondjuk, hogy a cholera egyike a legveszedelmesebb és a leggyorsabb lefolyású betegségeknek, hozzá hasonló még a keleti pestis, a sárgaláz, az agyhártya gyulladás és az angolok izzadási kiütege. Ezen betegségeknel az, ki még reggel jól érezte magát, és egészségesen, már estvére lehet halott. De a cholera is mindig ilyen gyors befolyású. A jelenségek közül, melyek ilyen betegeknel előfordulnak a legfeltűnőbbben szembeszökők a rendkívül gyakori hasmenés, és görcsös hányások; az ürülék fehéres, vagy rizsvizhez hasonló, mely a bélfelhámját és nyákot tartalmazza, mind ez azon nagy mennyiségű vérsavóval van keverve, melyet a vértől elvont. Az egész alkat vér-mennyisége nagyon tömött. A vérsavó vesztesége elvonja a többi szövetektől is a nedvet és így támad a betegeknel a gyötrő szomjusági érzet. E mellett a lábszárakban görcsök támadnak és az alkat nedvvesztése ingerül szolgál a mozgató idegekre. A

nagy mennyiségű nedvvesztésnek következménye a szövetek életképessége rovására történik. A bőr ételszine eltűnik, az arcbeesett hippocraticus kinézéssel, az edényrendszer kevés tömör vértartalma miatt az útér alig érezhető fonal alakú és gyenge, a szívhangok mind gyengébben hallhatók, az első hang a szív hegyénél, a második az aorta felett egészen el is mosodhatik, és be áll azon állapot, melyet az orvosok osycotoliának neveznek, melynek okozója tömör vér. A kül bőr hideg és hirteleni összeesés jelenségei között a beteg meghal. Ez a legegyszerűbb lefolyása a cholera betegségnek.

Gyakran a betegség folyamát meghosszabbítja a cholera typhoid és a gyógyulási eseteknél a cholera utáni vesebántalom, melyeknek lefolyását ezen helyen nincsen miert vázolni. Van egy neve a cholera-nak, melyet száraznak neveznek, vagy miként az orvosok jelölik cholera siccának; holott legtöbbször a cholera leggyakoribb székürülések mellett foly le úgy annyira, hogy a betegek hasa mint egy vájt tekenő beesik, a belek üresek, míg a cholera siccánál mind ezen ürülések hiányzanak, hanem néhány óra alatt a betegek összeesnek és egészen fájdalom nélkül pusztulnak el. A hasonló eseteknél a belek folyadékkal vannak teli, de mivel már a bélizmok korán hűdöttéké váltak ezen folyadékot többé kiüríteni nem voltak képesek. Sokan állították s különösen Contrumnak is az a nézete, hogy ezen folyadék a Lieberkühn-féle mirigyek váladéka és a nyákhártya izgalma következtében is gyűlhet meg és a betegség okát itten keresték, vagy legalább azt hitték, hogy a cholera vírus itten működik, azaz a secretionalis idegek izgatása által a bélüregekben átszivárgás történik. A cholera fertőző anyaga a dejectumokhoz van tapadva, az az ürülék és hányás útján ragadós lehet, ezek a földre és a földbe jutnak; itten elegyülnék a talaj vízzel és ennek útján újból a szervezetbe jutnak. Így tehát az ivóvíz az, melynek útján a cholera legkönnyebben terjed. De nemcsak ezen az úton terjed a cholera, terjedhet ez más úton is, minden olyan tárgy által, mely cholera dejectumokkal van fertőzve u. m. ágynemű, ruházat és butor. Hogy az ilyen úton terjedés nem annyira szembeszökő annak oka az, hogy azt is meg kell jegyezni, hogy nem minden embernek egyenlő hajlama van a cholera megkapására. Mint minden járványos betegségnél, úgy a cholera-nál is sok ember daczára, hogy cholera betegek között él és velök foglalkozik, mentve marad és nem ragályosodik.

Midőn azt vették észre, hogy a diphtheritist leginkább olyan egyének kapják meg, kik garat és gégecsőhurutban gyakran megbetegednek, ebből mindjárt arra a tapasztalatra is jöttek, hogy a cholera betegség megkapására azok az egyének birnak legnagyobb hajlammal, kik a betegség járványossága előtt, már bél- vagy gyomorbetegségbe szenvedtek. Mennyi ezen állításból igaz, vagy találó a gyakorló orvosok mindenike tudja. Ebből következtették azt, hogy az opium egy praeservativum óvszer a cholera ellen, a gyógyszerészek ezt azután ki is zsákmányolták, mert a Niemayer részletes kortánában leirt cholera cseppek a legkurensabb gyógyszerre váltak cholera idején, gyermekeket illetőleg nem mondhatnám, hogy minden kár nélkül.

Az opium csak annyiban cholera ellenes szer, a mennyiben a gyomornak és beleknek nyugalmat ad, vérbőségét és váladékát némileg mérsékli. Minden körülmények között, de kiválólag a cholera járvány idejében a bél- és gyomor betegségek úgy az ezzel bajlódó, mint az orvos figyelmét nagyon igénylik. Ha valahol a cholera-járvány uralkodóvá vált, az orvosok csak is a jelenségek

mérséklésére hathatnak. A cholera specificus gyógyszere még jelenleg ösmeretlen. És legyen már az állítólagos mikro organismus a cholera okozója, az orvosnak olyan valami szer feltalálására kell törekedni, mely ezen mikro organismusokat a lehető leghamarább megölné, hamarabb mint ők a beteget. A cholera ellen használatba vett óvó rendszabályok olyan számosak, s gyakran merészek is; de hasznok vajmi csekély.

A gyógykezelési módok is néha phantasticusak, ilyen a transfasio (vér átömlesztés), már 30 évvel ez előtt ábrándoztak róla. Kronecker most az állati kísérletek eredményeitől felbátorítva a konyha só infúziót ajánlja.

A cholera a nép veszedelme, tehát annak valóságáról leginkább a nép tájékozandó. Nagyon bajos azonban a choléráról a fogalmakat népiesen előadni. Nem lesz azonban érdektelen a mint az jelenleg a tudomány színvonalán álló nézetből kifoly azon apró szervezetek leírása, mely Koch tanár nézete és vizsgálatai után, köztudomásra jutott, vázolni. Valóságos cholera bacteriumok feltalására legalkalmasabb az olyan halottak hullája, kik csekély cholera jelenségek mellett haltak el. Az ilyen hullák vastag és vékony beleiben mutatkoznak a Koch tanár által jellegzőnek nevezett bélfekélyek, melyeket egy vörös kör jellegű és a melyeken legkönnyebben vándorolnak be a rothasztó bacteriumok.

A cholera bacillust Koch vonal alakunak — coma bacillus — nevezi valamivel rövidebb, mint a tuberculosis bacillus; de ennél vastagabb és renyhébb. Néha S alakulag — S — meggörbültnek mutatkozik. Az ilyeneket Koch oszlo bacillusoknak nevezi. A cholera bacillus növekedése hasonló a lépfene bacilluséhoz, csak hogy a kinőtt végek a cholera bacillusoknál csavar alakú míg az előbbinél megnyult pálcza alakú. Ezen csavar alak miatt Koch azt hiszi, hogy a cholera bacillust a spirillumokhoz kell számítani.

Huslében a cholera bacillusok igen jól tenyésznek, hasonlólag tejben és vérsavóban is. A huslében igen jól lehet tánczó mozgásaikat észlelni. A tejben a bacillusok jelenléte nem csapja ki a caseint. A tenyésztésekre a legalkalmasabb gelatin oldat, melyben egy helyre összegyűlnek, mint egy kis tenyész telepet alkotnak; de egy bizonyos idő alatta tenyésző gelatin folyadék higabbá lesz.

30—40°C. foknál igen jól tenyésznek, 30°C hőmérséken alól is tenyésznek; de sokkalta lassabban, mint 30° fokon felüli hőmérsék mellett. 16°C fok a határa a meddig a tenyészés történhetik, ezen alóli hőmérséknél már a növekedések csökken. A lépfene bacillusai is csak 16°C foknyi hőmérséknél szűnnek meg tenyészni. S bár ezen hőmérséken alól a tenyészés megszűnik, de még ekkor is a coma bacillusok élete meglehetősen resistens. A tenyésző gelatin folyadékban meg is lehet őket fagyasztani, anélkül, hogy elpusztulnának. Élenny nélkül a coma bacillusok nem fejlődhetnek, ki tehát aerobicus bacteriumok. Koch tanár számos kísérletet tett, melyek azt mutatták, hogy ha a bacillusoktól az élelyt elvonják nem képesek szaporodni; de ezen eljárás alatt nem pusztulnak el, mert azonnal a hogy élelyhez jutnak újra életre kapnak és gyorsan növekednek.

A bacillusok növekedése nagyon hamar eléri a tetőpontot; mert az egész növekedés nagyon kevés ideig tart, és azután gyorsan alább szál; legkönnyebben úgy lehet a bacillusok életét tanulmányozni; hogyha a cholera ürülékét egy darab vászonra kenve a nedves levegőre, de még jobban a nedves földre tesszük ki. A coma bacillu-

sok itten nagyon gyorsan szaporodnak; de nem csak koma bacillusokat, hanem másokat is találunk, szaporaság-ra a koma bacillusok lesznek a leghatalmasabbak; ezen utóbbi jelenség fontos; mert azon gondolatra vezet a vizsgálatot, hogy vajjon a koma bacillusok fejlődése az által, hogy a rothasztó anyaggal jönnek érintkezésbe nem nyomatik el?

Fejlődések hátráltatását illető anyagokról, úgy nyilatkozik Koch tanár, hogy azon anyagok, melyek a fejlődést hátráltatják, meg nem ölik még ezen apró szervezeteket és ez is nagyon tekintetbe veendő a bacillusok ellen használandó fertőtlenítő szereknél.

A fejlődéseket hátráltató szereknél tekintetbe és alkalmazásba vették a következő szereket, úgymint a jodot, borszeszt és a zöld gálíczt; de nem feleltek meg a várakozásnak. Olyan tömör oldat mutatna valami hasznót, milyent élő organismuson nem lehet alkalmazni. Szinte ezen okok miatt nem felel meg a czélnak a timó, camphor, carbolsav, rézgálíc, borsmentaolaj, a china és a maróhiganytól sem sokat várhatunk, ámbár ez utóbbi a fejlődést 1.100,000-nyi higitásban is akadályozza.

Legkönnyebben pusztulnak el a koma-bacillusok, hogy ha teljes kiszáritásnak vetjük alá, mely eljárásnál Koch azon tapasztalatra jött, hogy a száritást a bacillusok soha három órán túl ki nem tartják, ettől tehát eltérnek a koma-bacillusok a többi bacillusok természetétől, hogy életképességük csak egészen a nedvesség befolyásából látszik feltételeződni. És ezen sajátosságok is a koma-bacillusoknak megegyezik a spirillumokéval. Az utóbbiaknál is tartós alak alig ösmeretes és életök a nedvességtől, melyben élnek, függ. Koch véleménye szerint ez is egy főök, miért őket a spirillumokhoz számíthatjuk.

Az academie de medicineben 1884. év augusztus 6-án dr. Strauss és Roux úgy nyilatkoztak, hogy Toulon Marseillesben vizsgálataiknál bacteriumokat csak is a szigerek felső rétegén, azaz a nyákhártyákon találtak. Számos bacterium volt az olyan eseteknél, hol a betegség hosszúra húzódott, de a rohamos lefolyásuknál hiányoznak a bacteriumok. A cholera betegek hányásában különböző bacteriumokat találtak. Azon vizsgálatoknál, melyet Toulonban Koch tanárral együtt tettek, a vékonybél nyákhártyáján keresztül találtak a koma-bacillusokat. Mindkét francia orvos egyelőre a bacillusokról méritális ítéletet nem mond, mindaddig, míg nem sikerül a tenyészett bacillusok oltása által az állatokon cholera betegséget előidézni, csak is ekkor lehet bizonyosan állítani, hogy a komabacillus egyedüli oka a cholérának; hogy ezen komabacillus az emberi organismusban valami mérges változást létre hozna, hiányzik ezt illetőleg még minden tapasztalat. Komabacillust lehet találni az állóvízekben és a tejben is. Azon fajlagos vérbomlás, melyet Strauss és Roux a cholera-hullákon észleltek, még biztosan nincsen meghatározva, s lehet, hogy az egészen a vér festőanyagának bomlása az okozója.

Ezek volnának a tudomány legmodernebb kutatásainak eredményei. Ha ezeket és a Zagon-ajtai Barra István véleményeit ma összehasonlítjuk, elmondhatjuk, hogy nagy a haladás, de az idő is nagy, egy fél századnál több. De az emberiség még nincsen biztonságban, a védelem biztos módja még hiányzik. E helyen nem bajlódunk a cholera betegség tüneteivel, sem a gyógykezelésével. A járványos cholera betegség meg nem szűnik valamely helyen hamarabb, míg mindazon egyéneket, kiknek hajlamuk volt a betegség megkapására, ki nem merítette. Ezt mutatta az 1873-iki cholera-járvány, nem mást mondha-

tunk az 1885-ik évi dél-franciaországi Toulon és Marseillei járványról. A cholera elleni védekezés általános és nyilvános lehet. Az övrendszabály és védelem pontjai a következőkben központosulhatnak:

1) A komabacillusokat, ha már ezek a cholera okozói, magunktól távol tartani.

2) Olyan szert kapni, mely ezeket megsemmisíti, a fertőtlenítő szerek legjobbját alkalmazni.

3) Távolítani az általános, 4) távol tartani az egyéni hajlammal bíró körülményeket, azaz, mindazt, mi e tekintetben a hajlamot felköltheti.

Vegyük az első feltételt. A komabacillusok szembe-tűnő jelleggel bíró bacteriumok és így tehát könnyen felismerhetők, persze magától értetődik, nem laicus egyénektől, hanem orvosoktól kell várni, hogy kellő időben felismerjék. A bacillusok fontosságát az fogja eldönteni, vajjon minden cholerabetegnél fordulnak-e elő s vajjon kizárólagosan a cholerahoz tartoznak?

Ennek eldöntésére egész sorával a tudományos vizsgálódásoknak rendelkezhetünk. Egyiptomban 10 hulla vizsgálatot lehetett e tekintetben használatba venni. Mindenesetre a nagyító üveggel vizsgálatra lehetett ezeket felhasználni, mert még azok a viszonyok, melyeket a bacillusok növekedéseket illetve, a tápláló gelatin folyadékban mutatnak, ekkor az még Koch tanár előtt ismeretlen volt. Indiában 42 hulla vizsgálat történt, azon czélra, hogy a komabacillusokat kimutathassák, melyek nemcsak nagyító üveggel vizsgáltattak meg, hanem a gelatin oldatban tenyésztést is megfigyelték. Egy néhány olyan esetről, melyek egészen hevenyen folytak le, a bélcsatornában mindenütt bacillus tenyésztett. Ezen kívül még 32 cholerabetegnek az ürülékét vizsgálták és mindeniknél komabacillusokat találtak. Vizsgálták a cholera betegek hányadékát is, de ilyenben csakis két esetben fedeztek fel bacillusokat és ezen esetben is feltűnt, hogy a hányadék nem a gyomorból, hanem a hasizmok összehúzódása következtében a bélből jött fel; mert a folyadék alkalikus volt és külső kinézése is azt mutatta, hogy a bélcsatornából való folyadék.

Most az a kérdés volna megoldandó, hogy milyen módon képzeljük a viszonyt a komabacillus és cholera-folyam között? Ezen kérdés megválaszolására három felfogást kell alapul vennünk. Így p. o. azt mondhatjuk, a cholera betegség folyama következő hatással van a komabacillusok növekedésére: mert számukra olyan talajt készít elő, hol a mint a tapasztalat mutatja, inmens számra szaporodhatnak. Ha ezt mint tényt fogadjuk el, akkor azt is feltételeznünk kell, hogy minden ember már a testében hordja a komabacillusokat, különösen ha a cholera megkapja; mert különböző helyeken, Indiában, Egyiptomban, Franciaországban s minden rendű és nemzetiségű embereknél hasonlót találtak.

Ezen feltevést alapul véve, a bacteriumok ezen neme nagyon elterjedett volna; de valójában a dolog nem így áll; mert nem fordul elő sem más betegségekben, sem pedig egészséges embereknél kivéven azon esetet, hol a bacteriumok tenyésésükre kedvező talajra juthattak és csak azon helyen találhatók, hol a cholera már kiütött. Ezen feltétel azonban nem elfogadható és így ehhez positiv ragaszkodásra nem is nyújt alapot. A cholera-bacillusok feltalálása a kezelő orvosra valami nagy eredményt a kezelésbe nem hoztak létre. De a cholera fogalmát az emberek gondolkodásában tisztázták; mert még nem is rég az ideje, hogy a betegségeket isten csapásának tartották. A középkorban az orvosi tudó-

mány a szerzetesek kezébe került, ezek higiéniai szempontból semmit sem tettek és a betegségeket prédikálták, mint a hitetlenség büntetését, mely ellen nincsen más orvosság, mint az imádság. A cholera ellen is imádkoztak és még ezt lehet a léghathatósabb szernek mondani; összehasonlítva azon számos gyógyszerekkel, melyeket a járvány megjelenésével koronként ajánlottak.

Midőn 1830-ban először hazánkban a cholera fellépett, azon kevés röpirat, melyet róla irtak, nem éppen czélszerűetlen rendszabályokat ajánl ellene; a Zagon-ajtai Barra Istváné mindenesetre írójának okos gondolkodását mutatja. A cholera-t illető övrendszabályok és gyógykezeléseket illetőleg mindent megérthetünk, ha a következőket figyelemre méltatjuk: Minden járványnál két dolog körül csoportosul az emberek figyelme: a cholera-tól való félelem és a cholera elleni orvosság. Hogy a cholera-tól való félelem mennyire fokozódik a járványos helyeken, csak az orvosok tudják megítélni; mert ezek akárhová mennek, bárkivel beszélnek, a cholera-ról való beszéd képezi a tárgyalás tárgyát. Csak vegyük a jelen esetet, milyen aggodalommal olvassuk a francia- és olaszországi cholera-eseteket, aggódva mérlegeljük a vasútak által megrövidített útát és időt, mely hazánkat a ragályos országtól elválasztja, s milyen könnyen történhetik az meg, hogy egyik vagy másik utazó már cholera-tól van inficiálva és hazánkba is behuzolhatja; a mint ez már tényleg meg is történt. Egyik ember a másiknak beszéli el élményeit a múlt járványokról, óvintézkedéseit a múltból, terveit a jövőre, a meglepetés esetére. Az idegeseknek, pedig ki nem ideges a jelen szűzben? a cholera egész félelem tárgyuk és így az orvosnak alkalma van a félelem-járványt is észlelni. Minél müveltebb valaki, bármily aggodalommal nézze az események folyamát, mégis magában és körülményeiben kell hogy tekintse a vigasztalását is. Tekintsük csak a jelen évi járványt. Hónapok multak el, míg az egyes esetekből Triesztben járvány lett. 1884-ben tizenhárom napra volt szükség, hogy a betegség Toulonból a rövid útát Marseilleig megtehesse. Hová kell ennél jobb vigasztalás az aggódó kedélyeknek! A cholera lassan halad és daczára a vasútnak, mégis nem juthat egy pár óra alatt egyik városból a másikba; tehát nem lopódzhatnak úgy be a hajlékunkba, mint azon tolvaj, mely tegnap a szomszéd helységben lopott, ma már minket foszt ki. Toulonban úgy, mint Marseilleben hónapok teltek el, míg az egyes esetekből a számos megbetegedések felléphetek és a ragály járványára fajulhatott. Rendes körülmények között a járvány lassan terjed. Rendkívüli körülmények e tekintetben kivételt képeznek. A rendkívüli körülmények eme legveszedelmesebbje, midőn a katonaság vonul egyik helyről a másikra. Eppen ilyen hatásuk van a népvándorlásoknak. Ha ilyen csapatokban csak csirája is van ragálynak, magától értetődik, hogy ez az utazás által nem hogy elnyomatnék, hanem még inkább kifejlődik és a vándorló csapattal együtt utazik, s valóban ez a körülmény teszi azt, hogy a cholera maga valóságában egy bolygó betegség.

Rendes körülmények között azonban ez az eset nem fordul olyan nagy mérvben. Valamely városnak polgári lakosai, ha nem zavartatnak vagy éppen mint a jelen évi eset mutatja, tulságosan meg nem rémítetnek, betegség esetében nagy tömegesen útra nem indulnak.

De lássuk mi lehet az oka, hogy a cholera lassan halad és szinte ilyen lassúsággal válik járvánnyá? A Koch tanár szerint a cholera okozó bacillusoknak nagyon csekély ellenálló képességek van, s így csak rendkívül kedvező körülmények között képesek tenyészni. Minden, eddig az orvosok előtt ismeretes apró

szervezetet sterilizálni, azaz meddővé lehet az által tenni, ha azt 100 °C forró vízgőznek áramjával érintkezésbe hozzuk, vagy pedig 24 órán át 5% carbolsavas oldatban fűrésztjük. Ilyen kezelés a cholera-bacillusokat is megsemmisíti, specialisan az emberről szólva, ezt sem a forró hőnek, sem az említett carbol oldatnak kitenni nem lehet, de annál jobban lehet ruháját, táplálékát és eszközeit a fentebb említett módon fertőtleníteni. A vizsgálat és észlelet, valamint a tapasztalat is mindig azt mutatja, hogy a cholera úgy, miként a himlő, vörheny és kanyaró egyik emberről a másikra soha sem ragad; de a bacillusok után mindjárt a mosónék felé terjedt a figyelem és igen sok esetben bebizonyult, hogy a cholera a fertőző ürülék által hemocskolt ruhák, fehérneműk stb. félék által ellehetett terjeszteni. Hasonló módon terjesztik a typhust és vörhenyt is. Wirchownek ezen módon igaza volna, a mennyiben ő a cholera is ragadós betegségek tartja és ezt annál is inkább mostan, mióta Koch azon bacillusokat felfedezte, melyek a cholera csiráját képezik. Pettenkoffer a talaj-elmélet híve, mely szerint a betegségek csak úgy terjedhetnek, hogy a laza porozus talajba bejutva és a nedvesség által tenyésztésében elősegített betegség-méreg, a nedvesség és szárazsággal arányban terjedhet. Ezen talaj-elmélet egy időben a typhus okai között az első szerepet játszotta; de nem sokáig, mert egy néhány szembeötlő és ellenkező tény előtt meg kellett hajolnia; de mostan újból nagy szerepet kezd játszani a cholera okok között. Pettenkoffer tagadja, hogy a Koch bacillusai cholera idézhetnének elő, hanem a talajnak ismeretlen és titokteljes befolyását, azaz helyi befolyást és talajból eredőt hiszen a cholera okául. Felhozott példái ennek megmagyarázására nem elegendők, az esetek a ruházat és huzerolás által is megmagyarázhatók, vagy pedig olyan kicsiny részletekig terjed, melyről a biztos következtetés alig lehetséges. Ezen évben a cholera-tól sem tenger, sem messze távol nem választ el és így a localisták és contagionisták elméleti versengései az egészségügy barátaira sem nem tartalomdúsak, sem kielégítőek nem lehetnek. Hanem védhetnők csak ezen betegségtől a népet és úgy is minden jó volna, ha mind a két félnek igaza is volna. A titokteljes hatásoknak határai mindig korlátoltak voltak. A gyógyszerárakba lehet válaszfalakat vonni, a természetben soha sem. A cholera elhuzerolása az említett tárgyakkal annál könnyebb és annyival veszedelmesebb, minél üdőbb volt ezen tárgyak megfertőztetése, különösen ha a tárgyak nedves levegőn fertőződtek és transperálódtak. A koma-bacillusok addig életképesek, míg nedvességben vannak, az életök fentartására mindenek felett vízre van szükségük. A nedves gyöleson éppen olyan jól tenyésznek, mint az ember vékony belében. De mihielyt a cholera-bacillusok három órahosszat a száraz levegőn maradnak, elpusztulnak, éppen úgy, mintha forró vízzel leforráztatnának.

A személyes oltalomra nézve talán ezen eljárásban biztos ovszerre tehetnők szert. Ha olyan vizet és tejet innánk, mely már egyszer fel volt főzve. Az igaz, hogy az egyszer már felfőzött víznek nincsen üdítő ize; de ezen könnyű segíteni, ha hozzája citrom levét, vagy valamelyik szeszes italt adunk, melyekben a bacillusok ha nem is főzettek fel nem tenyészhetnek. Ha csak főzött és sült ételeket ennénk és ha a cholera időben nyers gyümölcsöt, salátát és minden olyan ételt, melynek elkészítéséhez a tűz hatalma nem járul kerülnék, mivel ezek a cholera bacillusok által meglehetnek fertőztetve, és az emberek vékony belébe jutva ottan tömegesen szaporodhatnak. Kerülnék az ember minden olyan tárgyat, mely

valamely cholera beteg közelében volt, mivel a bacillusok a beteg nedves kezén is külbőre bármely felületén előfordulnak, és tárgyakkal érintkezve azokra reá is tapadhatnak, s ezekről a ragályozás az egészséges egyénekre könnyen történik. Ezen okból lehet az embereket figyelmeztetni a cholera járvány alkalmával az olyan folyamokban vagy még az olyan nyilvános fürdőkből fürdéstől óvni, hol kellő gond nem fordítódik a tisztaságra; mert a folyamokba bele juthatnak a bacillusok, mivel minden nagyobb városnak kloákái a folyókba vezetődnek és innen van az, hogy a folyam vizek ivása cholera járvány alkalmával mindig gyanus. Tehát mindenek felett a magunk környezetünk és környékünk tisztasága az, mely figyelmünket igényli. Ezen óvó rendszabályok magától értődik, hogy csak akkor vevődnek igénybe, ha már a cholera azon helységben van, melyben lakunk. De egy dolog a tisztaság, az mindig és minden körülmények között kívánatos. Az orvosok részéről e tekintetben nem is volt hiány; mert már az előbbi járványok alkalmával un-szolták az embereket a mindennapi mosakodásokra, a ruházat változtatására. A Jäger-féle gyapju öltözet tagadhatatlanul téli időben egészséges öltözet, már értem alatta a szövetet; de tévedés és hiba az, hogy Jäger a gyakori változtatást nem ajánlja; mert akkor a cholera-val szembe nyíltan és részrehajlatlanul ki lehet mutatni, hogy a Jäger öltözet hordozói candidatusok a cholera betegségre.

Az említett okokért a gyümölcs evéstől is őrizkedni kell; mert ha a régiebb orvosok a direct okot nem is tudták, de igen is jól tudták, hogy minő eredményekért tiltják azt. Ma midőn az okokat tudjuk, a tilalomra kettős szorgalommal kell a nagy közönség figyelmét felhívunk. A ruhán kívül a tisztasági figyelemnek a lakásra kell hogy fordúljon. Nedves poros ódúk, a szegényebb nép lakása, nagy befolyással van arra, hogy a cholera éppen ezen osztályokból szedi áldozatait. Nagy városokban a pincze lakások, hol nem elég az, hogy a falak folytonosan nedvesek, hanem ezen kívül meg az a ragály kedvező alkalom is meg van, hogy egész családok egyetlen egy szobában laknak, főznek, mosnak, dolgoznak és alusznak is. Ilyen helyen a kellő száraz levegőről és tisztaságról szó sem lehet. Itten van a cholera bacillusok tenyésző hazája. Ebből lehet azt is megérteni, hogy csaknem minden cholera járvány alkalmával, először és legtöbbször a mosónék betegednek meg. A cholera bacillus életéhez az első kellék a víz, ebből azután könnyen érthető, hogy miért terjed gyorsabban a cholera a nedves laza talajon és a nedves alföldökön egészen honosan érez magát, és miért időzik azon helységekben huzamosabban, hol kutvizet használnak ivó vízü. A vízvezetékekkel ellátott nagyobb városokban a cholera járvány nem tenyészik huzamos időn át, és igen sok helyen egy néhány behuzerolt eset mutatkozik és azzal vége van az egész járványnak. Hogy okos és előrelátó óv-rendszabályok személyes védelmet nyújthatnak, mutatja az orvosok és beteg ápolók példája, kik közül aránylag kevés betegedik meg.

Nagy ellenállási erővel bírnak a cholera ellen azok, kik hozzászoktatták magukat a szabadlevegő élvezetéhez, járvány alkalmával nem lehet jobbat tanácsolni, mint huzamosabb időn át a lehetőleg a szabadban élni.

A gyógy-tudomány és a régiebb orvos rendszet, valamint a néphite szerint is nincsen jobb óvó rendszabály, mint a betegeket az egészségesektől távol tartani, s a ragály első megjelenése óta a pestis ellen használt elzárásokat a cholera ellen is alkalmazni kezdték, s így

keletkeztek a cholera-cordonok. Egy néhány alkalommal valóban hasznosaknak is mutatkoztak. Az 1831-ik évben, midőn Magyarországon a cholera oly veszedelmesen dühöngött, a rémület tető fokra hágott. egygyes a ragálytól még meg nem lepett helységek egészen elzárkoztak, cordonnal vonták magokat körül és puskával üttek mindenkit határaikról el, ki ahoz közelített. Így a ragálytól mentve voltak, míg a ragály a szomszéd falvak egy néhányát veszedelmesen tizedelte. A cordonokban még most is sok a bizalom, midőn 1881-ben Oroszországban az urali pestis kiütött, a ragályos három falut kozák cordonok körülrzárták, a ki a falvakban egészséges volt és el akart menekülni, annak egy meghatározott helyen huzamos ideig vesztegár alatt kellett maradnia, a falvakba pedig senkit sem bocsátottak be. Miután a ragály megszűnt, a házakat minden készleteikkel együtt felgyújtották és így a ragályos falvak a földszinéről eltöröltettek.

Midőn 1883-ban Alexandriából jövő hajok a cholera-t Poortsmoutba behurcolták, két matroz hirtelen a matroz-tanyán cholera-ban meghalt, az angol hatóság azonnal a házat kiürítette, lezárta és huzamos ideig nem volt szabad abban senkinek lakni, azután gyökeresen fertőtlenítették és így ezen gondos óvrendszabályok útján sikerült a ragályt csirájába elfojtani.

Az 1884. évben, mint azt hallották, Toulonban, már április havában egyes cholera esetek nem csak telűntek, hanem halállal is végződtek. Mégis az első cholera esetet június 13-ikáról jelezték. Az ezutáni tiz nap alatt több eset fordult elő még pedig halálos kimenetellel. 23-ik juniushban nagyban pusztított a ragály és a lakosság felvilágosodott, azaz megtudta a veszélyt. Eddig inkább titokba akarták tartani és elhallgatni az eseteket a helyzet, hogy a veszedelem ellen kőllőleg készűlve, óvó rendszabályokat léptettek volna életbe. Ezután tizenhárom napra kiűtött a cholera Marseilleben. Valószínű, hogy mind a két kikötő város ha nem is szabadulhatott volna meg egészen a járványtól, de legalább nem tizedeltetett volna meg annyira, ha a hatóság kőllő időben a védelmi rendszabályokat életbe lépteti. Hol állott Magyarországon a közrendészet 1830-ban. Oroszországot ma is nagyon szeretik barbar, tudatlan országnak csufolni. Egészségügyi tekintetben Anglia a világ minta országa; ezeknek sikerűlt is a veszélyt korlátozni, a két utóbbi államnak azt csirájában elfojtani. 1884-ben július végéig Toulonban és Marseilleben ezeken felűl haltak meg a hatóság jelentése szerint, a tudosítók pedig egész pontossággal mutatják ki, hogy a halálesetek száma sokkal nagyobb volt. A francia hatóságok könnyelműségét a cholera járvánnyal szembe nem lehet eléggé megróni és kárhoztatni. Míg e sokrok irodta, az alatt a cholera betegség Olaszthonban is pusztítani kezdett, a heroicus lelkű olasz király eljárását az egész világ kegyeletes tisztelettel üdvözölte.

Nem az egészségesekeket a betegekűl, hanem a betegeket az egészségesekektől kell elzárni. Ez a legkőnyebben úgy lesz elérhető, ha minden orvosnak és házigazdának kötelességévé tétetik minden ragályos és cholera-hoz hasonló betegséget bejelenteni és azonnal a megbetegedetteket az egészségesekektől isólálni. Ezen kettős óvó rendszabály az alapja a cholera alkalmával kiadott eljárási útasi-tásoknak, melyeket kormányunk minden illető helyre már el is küldött és a közönségünk intelligensebb osztálya is jól ismer.

A teljes elzárkozás csak is egyes személyek, vagy családdal vihető ki, kik lakásaikat elzárhatják. Cordonat a helységek körül a jelen közlekedési viszonyok, mellett vonni nem lehet. A vesztegárok pedig éppen a talmasaknak bizonyultak.

Dr. Bartók István.

A néptanító, mint művelt, szakképzett ember. *)

Mikor a nép szükségét érzi annak, hogy olvasson, akkor veszi kezdetét a népműveltség. A kinek hivatása ide vezetni a népet, első sorban magának kell olyan műveltség és szakképzettséggel birnia, mely őt e feladat megoldására képessé tegye. Általános műveltség és szakképzettség, a tanító sikeres működésének elengedhetetlen feltételei. Általános műveltség alatt nem a műveltség külső formáit, hanem az értelmi és jellembeni műveltséget értjük. Az általános műveltségű tanítóknak alapos jártassága van legalább azon tudományok elemeiben, melyeket neki a nép körében tanítania kell. Elénk figyelemmel kíséri a tudományok fejlődését, hogy a legnevezetesebb új fogalmak közül különösen azok, a melyeknek igazsága kétséget nem szenvedőleg be van bizonyítva, ne legyenek előtte ismeretlenek. Ismeri a nemzeti irodalom kiválóbb és a világirodalom világhírű alkotásait. Lapokat, az általános műveltség terjesztésén fáradozó folyóiratokat (pl. nálunk a Budapesti Szemle) is, könyveket olvas, hogy ismeretek legyenek előtte mindazon eszmék és törekvések, a melyek az emberek jobbait foglalkoztatják. Érzékkel bír a szép iránt, szereti s megbecsűli a szép megtestesűlését képező művészeteket. Erős akarattal törekszik az értelem által meghatározott és helybenhagyott czélokot megvalósítani.

Szakképzettsége képesíti oda a néptanítót, hogy szellemi kincseit másokkal közölhesse: ez ismerteti meg vele ama módokat és eszközöket, melyeknek alkalmazásával nevelői tisztét betöltheti. Azon néptanító, ki a „szakképzett“ jelzőre igényt tart, folytonosan tökéletesíti a képezűdében nyert szakismereteit. Szakkönyveket, szaklapokat olvas. Nemcsak figyelemmel kíséri a szakirodalm fejlődését, hanem maga is közreműködik annak előbbrevitele érdekében; ha egyűbbel nem, hát azzal, hogy nevelői tapasztalatait a nevelői foglalkozás elméleti részével is foglalkozni tudó kartárs rendelkezésére bocsátja.

Vessűk ezek után tekinteteinket a magyar tanítóikarra, tegyűk szívűnkre kezűnket s mondjuk ki őszintén, hogy hány ilyen művelt és szakképzett tanítót találunk a sokat emlegetett 22 ezer ember között? Biztos számmal ezt nem jelölhetűk meg, hanem annyit, mint ténylet állithatunk, hogy a tanítósnak csak egy kis töredéke űti meg az általános műveltség- és szakképzettségnek imént felállított mértékét. A nagy többség szűgyenletesen alacsony fokán áll úgy az általános műveltség, mint a szakképzettségnek. Ezekre megy az olyan néptanítók száma, kik egy jó elemi népiskola IV. osztályában nem lennének képesek a vizsgálatot kiállani, kiknél egy jó népiskolai tanuló több elmélettel bír; a kik éveig nem fognak kőnyvet kezűkbe; a kik 1 krért vesznek a zsidótól papirt s koromból csinálnak tentát, midőn olykor-olykor valami vad „kontraktust“ írnak; kik nyomor és piszokba tengetve életűket, a szép iránt semmi érzékkel nem bírnak; erkőcsi javak után nem vágyódnak; a kiknek csaknem egyedűli törekvésűk a malaczok és borjuk szaporítása; a kik a kőznép szűk szellemi látó körén felűl emelkedni nem képesek s a paraszt néptől főleg csak abban különböznek, hogy télen-nyáron rongyos nadrágot viselnek; a kiknek összes szakképzettség k a gyakorlóiskolában hajdanában látott egy pár gépies fogásból áll. Nem volna hálátlan munka vakáczió is sorra látogatni

*) Mutatvány szerzőnek „A magyar néptanító anyagi helyzete“ című munkájából.

Magyarország népiskoláit, hogy a statisztikának egy új rovatához gyűjtenék *személyes tapasztalatok* alapján adatokat. Ennek az új rovatnak ez lenne a feje: hány népiskola tantermében rendeztek póttanfolyamot a mindenféle rendű és rangu tudomány-szomjas házi szárnyasok és tudós malaczkok? Bizonyos vagyok benne, hogy a szám ezerekre rugna; hiszen állami iskolákban is láttam ilyen póttanfolyamokat!

Ezrekben lehet beszélni, olyan hazai néptanítókról is, a kik csak fölületesen tudnak annyit, a mennyit egy népiskolát végzett jó növendék tud, az általános műveltségnek csak külső máza tan- és szakképzettségük általános műveltségükkel áll arányban. A felületesség legjellemzőbb vonásuk. Vajmi keveset olvasnak, tanulnak; de ha, látszólag legalább, ragad rájuk valami, azzal eldicceszenek. Iskolai munkájokban a „praxis“-ra fektetik a fősúlyt s roppantul meg vannak önmagukkal elégedve. Lenéznek, semmibe sem veszik az olyan kollegákat, kik holmi ostoba könyvek útasítása folytán akarják a népet azt „a czudar, gonosz“ népet, megjavítani, okossá tenni; a legműveletlenebb kartársakat pedig megvetik. Előttük az ilyen dolgok „kivihetetlenek“, s ők nem azért a gyakorlat emberei, hogy holmi utópiákba bolonduljanak bele. A tanító tanítsa az ábécét és punktum. Ez gyakorlati bölcsességük alfája és omegája. Ingadozó jellemük hol indokolatlan daczoskodásra, hol szolgálai meghunyászkodásra hajtja őket. Ezek az úgynevezett félig nevelt emberek szolgáltatják a charlatan tanítók nagy többségét. A legműveletlenebbek arra sem képesek, hogy egyben-másban előjáróikat félrevezessék, a művelt, szakközvetett tanítók nagy részét lelkiismerete nem viszi rá a nyegléskedésre.

Végtelenül elszomorító kép az, mely a magyar tanítói kar általános műveltségét és szakképzettségét vizsgáló lelki szemei elé tárul. Én a fentebbiekben e képet nem színeztem, csak pár vonással vetettem papírra. Ítéletem inkább enyhe, mint szigorú. Megfordultam az ország néhány, egymástól távol eső pontján, mindenütt élénk figyelemmel kísértem közállapotainkat s úgy tapasztaltam, hogy senkinek sem kerül nagy fáradságába egy-egy megyében összeszámlálni azokat a tanítókat, kik megérdemlik a „néptanító“ nevet.

Az okozati összefüggés a tanító műveltsége, szakképzettsége és anyagi helyzete között világos. Nem lévén a tanítónak olyan fizetése, melyből a legegyszerűbben is meg tudna élni, folytonosan az anyagi dolgokkal, bajokkal foglalkozik. E kínos munkájában annyira rabja lesz a nélkülözött, épen azért előtte oly nagybecsű anyagnak, hogy elveszti érzékét, fogékonyságát a szellemi és erkölcsi javak iránt. Hány tanítót ismerünk, a ki folytonos küzdés, nélkülözés, megfeszített testi munkája után jómódu ember lesz s készebb volna kis ujjából levágnatni egy kicsit, hogysem 1 frtot fizessen valami könyvért. Csak innen magyarázható meg az a talányos közönyösség, melylyel a tanítói kar a szellemi dolgok, különösebben pedig a nevelésügyi irodalom iránt. Jellemző példája e közönynek a következő eset: Egy magyar tanító könyvet ír a paed. egyik nagyfontosságú kérdéséről. Az illető, a fiatal tanítónemzedék egyik büszkesége, a magyar népnevelésügyi sajtó legszorgalmasabb s egyik legtehetségesebb munkása, a ki a páratlan szorgalmával, alaposágával, józan felfogásával a jobb elismerését méltán kérdelemelte. Nevelésügyi sajtónak osztatlan elismerésével fogadott művét 200 példányban nyomatta ki, s 22 ezer néptanító között nem akadt 200 e könyv megvételére, a mű csak úgy fogyott el, hogy jelentékeny részét nem tanítók vették meg.

Más részről az is való, hogy a legtöbb tanító legjobb akarattal sem szerezheti meg szegénysége miatt az önképzés eszközeit. De ha be is szerezhetné, nincs ideje a szellemi munkára. A városi tanító órákra futkos, a falusi a földet turja.

Ember János.

I R O D A L O M.

Magyarország története. Népiskolák számára. Irta. Dr. Török István, kolozsvári ref. tanár. — Ára kötve 36 kr, Szerző sajátja.

Ujabb időben gomba-módra szaporodnak az iskolai kézikönyvek. A könyvirás terén is virágozik a szabad ipar. Ez a verseny szempontjából helyes, de a mennyiben a kézikönyvek özönéből a legjobbat kiválasztani nagyon nehéz, s így megtörténik, hogy a selejtes kelendőségnek örvend, míg a mértékét ütő pártolás-hiányában nem foglalhatja el az őt megillető tért, ennyiben — mondom — káros. A dr. Török István által irt történet azon kevesek közé tartozik, melynek joga van az élethez, s melynek mind alakja, mind tartalma elég biztosítékot nyújt, hogy a megillető helyet rövid időn elfoglalja. Ehhez azonban szükséges, hogy kellő ismeretsegre tegyen szert. Ezen czélból fogtam én is tollat.

Ezen könyv 122 lapra terjed. Azonban ebből az utolsó tíz lap „A magyar alkotmány jelenkori állapotának rövid ismertetését“ foglalja magában.

A könyvben a történeti rész következőleg oszlik fel: I. rész: A hunoktól III. Endréig, vagyis az Árpád-házból származott utolsó királyig. II. rész: A különböző családokból választott királyok kora. III. rész: A Habsburg-házból származott királyok korszaka. Ezt követi az alkotmánytan.

Ezen felosztás annyira természetes, annyira következetes kifolyása az események időrendi láncolatának, hogy ez ellen senkinek sem lehet kifogása. Legalább jogos nem. A könyvnek irálya olyan magyaros, természetes és így vonzó, annyira a gyermek nyelvezetéhez, előképzettségéhez mért, hogy ez már egymagában felkelti a tanuló olvasásvágyát, fokozza nemzetünk történelme iránt a rokonszenvet sőt lelkesültséget, s biztosítani látszik a sikert. Sehol az egész könyvben mesterkelt, erőltetett, vagy nyakatekert mondatra találni nem lehet. Ez a könyv egyik fényoldala.

Nem kevesebb értékű ama másik, melyet eddig egyetlen egy kézikönyvben sem találtam t. i. az orthographiának oly szigorú szemmel tartása, a milyent egy népiskolai kézikönyvben kívánni lehet és követni kell. Az eddigi kézikönyvekben — sajnos, még a magyarnyelvtanban is, — az író igen sok esetben nem figyelt arra, hogy az összetett más-salhangzókat hol, milyen szavaknál kell megrövidíteni, hol tisztán kettőztetve írni, p. o. „asszony“ ezt is, ésszel (e helyett: észszel) ezt is rövidítve írta. Arra pedig, hogy a magánhangzók között nemcsak hosszú ó és ő, hanem ú, ü, í is van, senki sem gondolt; irtak minden í, ü, ü-t röviden — s ez a helyes-írás-tanításnál végtelen nehézséget okozott. Ezen könyvben a helyesírási szabályok minden porcikája a gyakorlati kivitelben tekintetbe vétetett. És ez előtt én kalapot emelek. Nem kevesebb érdeme e könyvnek, hogy a történelmi igazságot a legujabbi tudományos bizonyítások, megállapodások szerint tiszteletben tartja. Szóval e tekintetben sem hagy kívánni valót.

A népiskolai kézikönyvnek nemcsak tartalma, de külseje, kiállítása is sok követelést állít fel; és e könyvnel ezek is tekintetbe vétettek, mert papírosa finom, a nyomtatása tiszta, a betűk kellő nagyok, kötése jó, erős s ára aránylag nem nagy. Növeli a könyv értékét az, hogy a legszük-

ségesebb alkotmánytani ismereteket is, dióhéjba szorítva közli.

A könyvnek előszámlált fényoldalai nem tarthatnak vissza, hogy némely hiányait is meg ne említem.

Az egész könyvet uraló szép nyelvezetnek rovására szolgálnak — legalább szerintem — a következő kifejezések: „E szomoru korszak következőleg vette kezdetét“ (66. lap) „Igy vette kezdetét az a megfélemlítési rendszer“ (105 l.) „Az iskolák támogatására sokat áldozott.“ (80. és 105. l.) „Ezért egyik főczéljául azt tűzte ki, hogy Magyarországon is a német nyelvet vétette használatba.“ Azon kevés helyesírási hibát, mely néhány helyen előfordul, t. i. a hosszú í vagy ú rövidnek van szedve, a betűszedő és corrector figyelmeltenségének tulajdonítom s így mint sajtóhibát meg sem említem.

Nem értek szerzővel egyet azon állításában, a hol ezeket mondja: „A rendezett tanácsú városoknak is van polgármesterük, de ezek az alispán hatalma alatt állanak. Többi tisztviselőik czime és hatásköre ugyanaz, mint a törvényhatósági joggal felruházott városoké.“ (120. lap.) Ez a tényállásnak azért nem felel meg, mert az 1884. évi XVII. t. cz. (ipartörvény) 166. §-sa szerint iparügyekben rendezett tanácsú városokban első fokú hatóság: a város tanács, míg „törvényhatósági joggal felruházott városokban a rendőrkapitány,“ tehát, ha a czim az is, de a hatásköre nem minden tisztviselőnek egyenlő a rendezett tanácsú és törvényhatósági joggal bíró városokban. Hasonló eltérés van még az 1876. évi XIV. (egészségügyi) törvényczikkben is.

Végül óhajtottam volna, hogy azon nevezetes uralkodók (kormányzó, fejedelem) tárgyalása után, melyek jellemrajzra alkalmasak, a dolog érdekére vonatkozó 3—4 szabatos kérdés lett volna toldva. Ez még az oly helyen sem volna fölösleges, hol egy tanító egy osztályt tanít. De a hol egy tanító 6 osztályt tanít, ott a magánfeladványok szabattossága és az időre való tekintetből határozottan kívánatos. Ezeket az ügy érdekében elmondani szükségesnek tartottam.

M. Székely János.

V E G Y E S E K.

— *Lapunk előfizetőit ismételtelen kérjük, hogy hátrálékos illetményeiket haladéktalanul beküldeni sziveskedjenek, hogy a kiadó egyesület is eleget tehessen fizetési kötelezettségeinek.*

— Lapunkból a 13-ik szám — több gátló körülmény miatt — a kellő időben meg nem jelenhetvén, ezuttal kettős számot adunk, a késedelemért olvasóink szives elnézését kérve.

— Váradi Károly Kolozs megye kir. tanfelügyelője és Kozma József képezői igazgató, hivatalos ügyben történt szóváltás következtében július hó 27-én pisztolypárbajt vívtak. A kihívó Kozma József volt. Váradi tanfelügyelő a párbajban halálosan megsebesült, s 24 napi kínos szenvedés után meghalt. — A szerencsétlen kimeneteli párbaj után a kolozs megyei tanító-testület aug. 2-án rendkívüli közgyűlést tartott, melyre a tagok csaknem teljes számmal jelentek meg. E közgyűlésből részvényilatkozat intéztetett a tanfelügyelő nevéhez. A nyilatkozatot az összes tagok aláírták. A szeretet tanfelügyelő augusztus 20-án halt meg, áldozatul esve igazságszeretetének. A temetés rendezésében a kolozs megyei tanító-testület tevékeny részt vett. Külön gyászjelentést adott ki, ravatalára koszorút helyezett, a temetésen testületileg jelent meg. A temetőben a tanítótestület elnöke, Benedek Samu tartott gyászbeszédet. Kolozsvár közönségének általános részvéte kísérte a köztiszteletben álló tanfőfiút az örök nyugalom helyére. Legyen áldott emléke.

— Kolozs megye tanfelügyelőjévé Kozma Ferenc, a székesfehérvári áll. tanítóképezde igazgatója nevezetett ki.

— Moldován Gergely, Torda-Aranyos megye kir. tanfelügyelője, kolozsvári egyetemi tanárrá nevezetvén ki, állása Simó Béla, szolnok-dobokamegyei segéd-tanfelügyelővel tölthetett be.

— Kozma József, a kolozsvári tanítóképezde igazgatója, ki Váradi tanfelügyelőt a párbajban agyonlőtte, állásától felmentetett, s Kozma Józsefnevel, ugyanazon intézet tanítójával együtt, rendelkezési állapotba helyeztetett.

— Heinrich Józsa, a kolozsvári áll. képezde tanítóneje, Győrbe helyeztetett át.

— A kolozsvári állami tanítóképezdehez igazgatónekné Kaszner Janka, győri kép. igazgatóne; tanárnak Lázár Gyula, s tanítónekné Keul Sarolta nevezetett ki.

— A Kolozsvár városi I. községi iskolánál a folyó tanévben egy új tantermet nyitottak meg. Ez intézetnél a tanerők száma egygyel szaporították. A tanító-választás e hó 25-én tartatik.

— A táncz és a polgári leányiskola. A székesfehérvári polgári leányiskola tanítóakara fontos eszmét pendített meg e tanév elején. Az iskolaszékhez ugyanis jegyzőkönyvi úton azon indítványt terjesztette be, hogy miután a növendékek a nyilvános táncziskolákat sokféle okból nem látogathatják, az iskola falai közt, egy-egy tanító felügyelete és ezen célra szerződött tánczmester vezetése alatt nyerjenek oktatást. Ezen táncziskola kizárólag leányok számára állíttatnék föl. Kiváncsian várjuk ezen fontos és gyakorlati kérdés tárgyalását és eldöntését. (A fővárosban a tánczitanítás felügyelet mellett szintén az iskola-épületben történik.)

— A főváros ipariskolái a tanév kezdetével lépnek életbe, s miután a miniszt. leirat értelmében az ipariskolákban szaktanítás lévén alkalmazandó, a tanács a közoktatásügyi bizottmány újabb javaslatára alapján erre nézve a következőleg intézkedett: Az előkészítő és első osztályokban elemi tanítókat bizott meg valamennyi tantárgy tanítására; a második osztályokban az elméleti tantárgyakra és rajzra — de a természettan kivételével — nagyobbára szintén elemi tanítókat; a harmadik osztályokban a természettan és rajzra polgári iskolai tanítókat választott. A díjazás heti 10 órai tanítás után évi 400 forint; a ki hetenkint 10 óránál kevesebbet tanít, az a fizetési szabályzatban megállapított óradíjat kapja. Ipartanoneziskola ez idő szerint minden kerületben 1 lesz.

— Az osztrák tanítók és a testi fenyték című czikkünk kiegészítésére még a következő sajtóságos esetet kell felemlítenünk. A kérdés letárgyalása után az elnök felfüggeszté a gyűlést, a szavazatokat összeszámítják s az elnök kihirdeté, hogy 164 szavazat van a határozati javaslat mellett, 191 szavazat a hat. javaslat ellen. Néhány perczel később Binstorfer odalép az elnökhöz a szavazás eredményével. Az elnök csodálkozva mondja, hogy a szavazás eredményét már kihirdette. Binstorfer hevesen feleli, hogy ő s társai pontosan összeszámították a szavazatokat, jelezve a szavazók belépti-jegyeit, az eredmény 181 szavazat a javaslat mellett 168 ellenc. Másnap az elnök kijelenti, hogy Binstorfer jelentése érvényes, mert őt s társait küldte ki az elnök a szavazatok összeszámítására, így tehát ő követett el hibát, midőn az előző napon a mások által konstátált eredményt kihirdette. E szerint a javaslat tehát elfogadtatott, s így az ausztriai tanító-egyletek szövetségi gyűlésének, melyen körülbelül 600 tanító vett részt — jutott a dicsőség, a botot, mint nevelési eszközt rehabilitálni. Ismerve azonban Ausztria művelt közoktatási miniszterét — van reményünk, hogy a határozat, mely a tanítószágot két egyenlő táborra osztotta — nem igen fogja megzavarni a jelen állapotokat.

— Magyarosodó horvát község. Nedeilicz mezővárost Zalamegye déli részén, Horvátország tőszomszédságában, egy-két hivatalos egyén kivételével, csupa horvátok lakják. A magyar szó itt még idegen, de nem lesz az, ha a mostani nemzedék felnő. Ezt a meggyőződést szereztük — írják a B. H.-nak — a népiskolában a tanév végén megtartott záróvizsgálatokon. Leánykák és fiúk szabatosan feleltek magyarul az egyes tárgyakból s a tanítókat méltán illeti elismerés buzgóságukért.

— Nagys. kir. tanácsos — tanító. Különös fényt vet állapotainkra a következő hír, melyet biztos kutforrásból merítettünk.

Imre Lőrincz kir. tanácsos s nyugdíjazott szepesmegyei kir. tanfelügyelő, ki jelenleg Kassán lakik, s mint az ottani dalegylet karmestere, jobbra zenetanításból él, Szomolnokra folyamodott egy tanítói állás elnyerésért, s megválasztatása több mint bizonyos.

— **Nagys. kir. tanácsos — végrehajtó.** Mint értesítenek, Bója Gergely, volt budapesti kir. tanfelügyelő, kit a kormány nyugdíjazni kénytelen volt, jelenleg egy délmagyarországi városban végrehajtói állást foglal el.

— **Árvák felvétele.** A magyarországi tanítók árvaházi egyesülete aug. 20-án d. e. 1/2, 9 órakor az Andrássy-uti áll. nőtanítóképzőintézet zenetermében (az Eötvös-alap osztó biz. ülését megelőzőleg) Tóth József kir. tanácsos, tanfelügyelő, elnöklete alatt tartott köz- és választmányi ülésében eszközölte a budai paedagogiummal kapcsolatos árvaházba a felvételeket. Suppan Vilmos, árvaatya jelentésének meghallgatása után felvették az árvaházba: 1. Mayer Miksa r. k. fél-árva Budapestről (atyja titkár volt a vallás- és közokt.-ügyi miniszteriumban); 2. Matheidesz Gusztáv ág. ev. fél-árva, (atyja gacsalki (Gömör m.) tanító volt); 3. Havas Sándor r. k. egész árva (atyja micsingei (Zólyom. m.) tanító volt); 4. Dézsi Sándor ev. ref. egész árva (atyja farnosi (Kolozsm.) tanító volt). Egy árvát még a pestmegyei tanítótestület fog kijelölni. A közokt. miniszter intézkedése folytán ezenkívül hat leány-árva nyert egyes áll. nőtanító képző-intézeteknél elhelyezést. Az árvaházi-alap egyre gyarapodik. Veszprémmegeye 100 frtot, Szabolcsmegeye gyűjtés útján 57.60 frtot szolgáltatott be; zugiskolák megbírságolásából Pestmegyéből befolyt 150 frt; Bánfy Alajos Zalamegyében 918 frtot gyűjtött. Az árvaháznál szükséges átalakítások eszközöltetésére a közokt. minisztert kéri fel a választmány.

— **A magyarországi tanítók Eötvös-alapját kezelő és gyűjtő-bizottság** az országos osztó-bizottsággal kapcsolatban Szent-István király napján tartotta meg évi ülését Budapesten a VI. ker. áll. tanítóképző intézetben. Ez évben, minthogy a nmélt. vall. és közokt. miniszter úr az ismert országos pénzügyi helyzet miatt a szokott évi segélyt nem adhatta meg, az alapítványok kamataival együtt csak 1350 frtot oszthatott ki a bizottság ösztöndíjak és segélyek fejében. Elemi tanítóképződei ösztöndíjat, 50—50 frtot hat növendék nyert, kik között a dévai áll. tan.-képezdének is 2 növendék van.

— **Magyar iskola Bécsben.** Egy jó hazafi az orsz. magyar iskola-egyesületnek 100 frtot küldött Bécsből azon óhajának kíséretében, vajha ez összeget majdan a Bécsben oly szükséges első magyar iskola alapításához használják fel. (A hol annyi ezer magyar lakik, mint Bécsben, ily iskola felállítása talán nem járna nagy nehézséggel?)

— **Sztrájkoló tanítók.** Az „Abauj Kassai Közlöny“-nek írják Ab. Szántóról, hogy az ottani tanítók az ipar-tanoneziskolai bizottság által az iparos tanulókat oktatásáért felajánlott díjazást — egy forintot egy óráért — kevésnek tartván, a mester-inasok tanítására — egynek kivételével — nem vállalkoztak. E miatt a tanonez-iskolákat a törvény által meghatározott időben nem nyithatták meg. Most a község előjárósága, mint I. fokú iparhatóság támogatása mellett az ipartanodai bizottság azon működik, hogy a helyben vállalkozó egy tanító igazgatása alatt a környékbeli falvak tanítóiból nyerjenek tanerőket az iskolai oktatásra. (Nem csodálkozunk abszántói kollegáink eljárásán, mert jól tudjuk magunk is, mily anyaggal van dolga a tanítónak az ipariskolában s mily testet és lelketölő munkát kell itt neki végeznie; keserű guyy itt az az egy forintnyi díjazás egy órai tanításért, de azért a tanítói állás magasztosága szempontjából nem helyeselhetjük eljárásukat; el kellett volna foglalni a felajánlott állást nem a pénzért, hanem az ügyért. Önmaguknak s a tanító névnek ártanak ezzel nagyon sokat, s késleltetik azon idő elérkezését, a midőn mindenki meggyőződve látná, hogy a tanítót farsztó munkájában nem az anyagiasság piszkos elve, hanem a hivatás-szeretet szent eszméje vezérli. Ne legyen a tanítás portéka, ne legyen az soha alku tárgya!)

— **Gyógypedagógiai tanfolyam Aradon.** Az aradi siketnémák iskolájának tanítója az 1886—87. tanévben gyógypedagógiai

tanfolyamot nyit dadogók, hebegők és selypítők számára. Felvételenek: 1. Dadogók csoportjába helybeli és vidéki kis- és nagykoru-, magyar- és német-ajku, mindkét nembeli dadogók. Vidéki növendékek teljes ellátást is nyerneek és azok, kik már részesültek iskoláztatásban az (egy évig tartó) tanfolyam ideje alatt zavartalanul folytathatják tanulmányaikat és a tanév végén a megfelelő elemi (vagy a középiskola alsó) osztályból vizsgázhatnak. 2. A hebegők csoportjába oly növendékek vétetnek fel, kiknél a hebegés nem organikus hiba, hanem csak rossz szokás következménye, mert a gyógypedagógia csak ilyenekkel foglalkozhatik. 3. A selypítők csoportjába selypítő és általában hibás nyelvezetű növendékek vétetnek fel. Egy tanév alatt a gyógypedagógia megszüntetheti a nevezett hibákat. Tudakozódásokora felvilágosítással szolgál a tanfolyam rendező, a siketnémák helyiségében (Ó-városház-épület I. emelet.)

— **Gyászrovat.** *Zelliger József*, a nagyszombati kir. kath. tanítóképző-intézet igazgató-tanára, a n.-szombati-vikariatusi kath. tanító-egylet elnöke s a *Népnevelő* című kath. tanügyi lap szerkesztője, f. évi augusztus hó 31-én életének 49-ik, tanítói működésének 33-ik évében N.-Szombathban elhunyt. Isten áldása legyen nyugó pora felett! — *Kutnyánszky József*, tolna-szántói tanító, több éven át a „Dombóvár-járási tanítóegyletnek“ elnöke, aug. 7-én, életének 51-ik s népevelői működésének 30-ik évében agyszélhűdés következtében elhunyt. A megboldogult egyike volt azon tanítóknak, kik nem kenyérkeresetből, hanem hivatás-szeretettel szolgálnak a népoktatás ügyét. Munkálkodott ő is önzetlenül, szerénységben. Életének utolsó évében elvesztette szellemének élénkségét. Halála mély részvétet keltett a községben s mintegy másfél ezren könyezve kísérték el a hű tanítót utolsó útjára. Legyen áldott közöttünk is emlékezete!

— **A nikkelezés** újabb időben általánosn elterjedt eljárás, melylyel vas eszközöknek nem csak ezüstoffényt adnak, hanem a rozsdásodástól is megvédik őket; pl. az orvosi műszereket mind meg-nikkelezzik. De mivel a nikkel fémnek sói még a réz sóinál is mérgeesebbek, nikkelezett edényekben nem tanácsos húsételeket s befőtt gyümölcsöt tartani, mert a keletkező nikkel-sók az ételeket megmérgezik. Vissza kell tehát térni az edények ónozására. Az osztrák belügyminiszter el is tiltotta a nikkelezett vagy nikkellel kivert edények használatát s mi hasonlóképen a község érdekében vélnék eszelekedni, midőn a szülőket és nevelőket figyelmeztetjük arra, hogy gyermekeik, illetve növendékeik részére az ilyen anyaggal bevont játékedények vásárlásától ovakodjanak.

— **A „Lancet“** című angol lap az uszás tanítását az iskolákba, mint kötelező tárgynak behozatalát sürgeti. „Annyira vagyunk már — mondja a szerkesztő — hogy mi legyünk szőlők e fontos nevelési eszköz behozatala mellett. Mondhatnák némelyek, hogy nézeteink a szélsőségig mennek, a mennyiben a halálózási arány a vízbe-fúlás által csak növekednek. Ilyen argumentumra nem adunk semmit. Mi az uszásnak kötelezővé tételét nagyon hasznosnak találjuk.“ — A „Schoolmaster“ e hirt minden megjegyzés nélkül közli, a mit tan úgy érthetünk, hogy nem tartja érdemesnek hozzá szólni, mert hiszen nálunk is a tananyag redukálásában dolgoznak.

— **Levelek statisztikája.** A világposta 1884. évi levélforgalmáról a következő hivatalos adatokat bocsátották közre: Az egész világon feladott levelek száma évenként 6926 millióra rug, vagyis naponként 19 millióra. Egyéb levél-gyűjtemények, nyomtatványok, hírlappéldányok és áruminták hozzáadásával 11.640 millióra emelkedik e szám. Ha a föld népességét kerek 1400 millióra tesszük, úgy minden emberre öt levél és levelező-lap esik évenként. A különböző világrészekben nem egyformák a viszonyok; Európának egy-egy lakosára 22-1 levélküldemény, ezek között 13-7 levél és levelező-lap jut. Amerikában 38-19 levélküldemény esik egy emberre, Ausztráliában pedig 37-9, de azért e két világrész, a postaforgalom összes számaát tekintve, mégis mögötte áll Európának, melynek államai közt Nagy-Britanniát illeti az elsőség, a hol 1884-ben 1.634.722.000 volt a levélküldemények száma. A második helyen áll Németország (1.609.028.000), a harmadik Franciaország (1.364.390.000), a negyedik Ausztria-Magyarország (607.805.000) s utána következnek Olaszország, Belgium, Oroszország stb.

TARTALOM. Váradi Károly. *Czirják Albert.* — Beszéd Váradi Károly írójánál. *Benedek Samu.* — Egyleti életünkről. *Papp György.* — A cholera. *Dr. Bartók István.* — A néptanító mint művelt, szak-képzett ember. *Ember János.* — Irodalom. Magyarország története. Népiskolák számára írta *Dr. Török István. M. Székely János.* — Vegyesek.